

Na žrtve osredotočen in intersekcijski pristop pri odzivanju na zločine iz sovraštva

Priročnik o dobrih praksah

Counter**Hate**

Improving the assistance of victims of hate **crimes**
through a victim-centered and intersectional approach

Na žrtve osredotočen in interseksijski pristop pri odzivanju na zločine iz sovraštva

Priročnik o dobrih praksah

Mirovni inštitut, 2024

CounterHate

Improving the assistance of victims of hate crimes
through a victim-centered and intersectional approach

NASLOV: Na žrtve osredotočen in intersekcijski pristop pri odzivanju na zločine iz sovraštva. Priročnik o dobrih praksah

NASLOV IZVIRNIKA: Victim-centered and intersectional approaches in the response to hate crimes. A good practice handbook

AVTORJI: Róbert Buzsáki, Tamás Dombos, Eszter Polgári, Alexandra Sipos

PREVOD: Maja Ladić, Katarina Vučko, Katerina Kočkovska Šetinc

LEKTORIRANJE SLOVENSKE RAZLIČICE: Mojca Benkovič

OBLIKOVANJE: Ariana Alexandropoulou, Center za socialno dejavnost in inovacije KMOP

OBLIKOVANJE ZA SLOVENSKO IZDAJO: Jasna Babić Zrimšek

IZDAJATELJ: Mirovni inštitut

LETO IZDAJE: 2024

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 186917123](#)

ISBN 978-961-96019-6-9 (PDF)

So-financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Generalnega direktorata za pravosodje in potrošnike. Niti Evropska unija niti organ, ki je dodelil pomoč, zanje ne moreta biti odgovorna.

Kazalo

PREDGOVOR ... 6

POVZETEK ... 8

OSREDOTOČENOST NA ŽRTVE PRI ODZIVANJU NA ZLOČINE IZ SOVRAŠTVA ... 10

INTERSEKCIONALNOST PRI ODZIVANJU NA ZLOČINE IZ SOVRAŠTVA ... 14

KAJ JE DOBRA PRAKSA? ... 20

PODPORA ŽRTVAM ... 23

PRIJAVLJANJE ... 31

PRAVILNIKI IN NAVODILA GLEDE IZVEDBE PREISKAVE IN PREGONA KAZNIVIH DEJANJ ... 38

USPOSABLJANJE STROKOVNJAKOV_INJ ... 43

STROKOVNA SPECIALIZACIJA ... 49

MEDSEKTORSKO SODELOVANJE ... 54

ODZIV SKUPNOSTI ... 61

OZAVEŠČANJE ... 64

DOKUMENTIRANJE ... 69

Predgovor

Ne samo da zločini iz sovraštva in sovražni govor neposredno prizadenejo posameznike in skupine, temveč taka diskriminacija tudi vzbuja strah in spodkopava temelj naše družbe, saj ogroža varstvo človekovih pravic in socialno kohezijo, ki nam je dragocena.

Naša odločenost v boju proti tem grozljivim dejanjem se odraža v zakonodajnem in političnem okviru Evropske unije. To vključuje Okvirni sklep iz leta 2008, ki določa, da je javno spodbujanje k nasilju in sovraštvu iz različnih razlogov kaznivo, in Direktivo o pravicah žrtev iz leta 2012, ki z določitvijo minimalnih standardov o pravicah, podpori in zaščiti žrtev kaznivih dejanj zagotavlja, da žrtve prejmejo ustrezno podporo in zaščito, ki ju potrebujejo.

Kljub tem pomembnim korakom pa je pri praktični uporabi teh politik še vedno prisotna vrzel, zlasti pri obravnavanju intersekcijske narave zločinov iz sovraštva in potreb žrtev. Glede na to je cilj Strategije EU o pravicah žrtev (2020–2025) opolnomočiti žrtve in jim zagotoviti, da se lahko zanesejo na svoje pravice ne glede na to, kje v EU so.

Z namenom, da bi Unija postala dobro delujoče območje svobode, varnosti in pravice, smo predlagali tudi revizijo Direktive o pravicah žrtev. Naš cilj je doseči učinkovito priznavanje sodb in sodnih odločb v kazenskih zadevah, povečati varnost z boljšim poročanjem o kaznivih dejanjih ter vzpostaviti pravosodje, osredotočeno na žrtve, in zagotoviti priznavanje in upoštevanje pravic žrtev.

Na spletu je sovražni govor še posebej razširjen. Zato smo v nedavnem sporočilu »Ni prostora za sovraštvo« pozvale_i vse Evropejke_ce, naj se uprejo sovraštvu v fizičnem in spletnem prostoru ter se zavzamejo za strpnost in spoštovanje. Poleg tega Akt o digitalnih storitvah medijskim

družbam nalaga, da aktivno spremljajo svoje platforme in nemudoma odstranijo nezakonit sovražni govor ter se tako spopadajo z vedno večjo grožnjo spletnega nasilja. Februarja 2024 bodo določbe Akta o digitalnih storitvah začele veljati v celoti in bodo zadevale vse platforme.

Kljub temu ostaja kruta realnost – naša vizija Unije enakosti, ki temelji na vključevanju in spoštovanju, je pod vprašajem zaradi neomajne prisotnosti sovraštva in njegovih posledic. To je realnost, ki ne zahteva le politik in strategij, temveč tudi kolektivno delovanje, pogum in vztrajno prizadevanje za pravičnost.

Projekt Proti sovraštvu (COUNTER-HATE), ki ga vodi Univerza v Gironi in financira program Evropske unije za pravosodje, je v ospredju te poti. Ta priročnik ni le vodnik, temveč je z dejanskim načrtom za ukrepanje močno orodje v našem arzenalu za boj proti sovraštvu.

Kot evropsko komisarko za enakost me skrbi, da so žrtve zločinov iz sovraštva morale preživeti to, kar so, vendar sem hvaležna za njihov pogum in odpornost, da so spregovorile in se uprle storilkam_cem. Njihove zgodbe me nenehno opominjajo na nujnost našega poslanstva. Ta priročnik je poziv vsem strokovnjakinjam_om, zakonodajalkam_cem in državljanjam_om naše Unije. Enotni moramo biti v svojih prizadevanjih za izvajanje teh praks, graditi mostove razumevanja in oblikovati prihodnost, v kateri sovraštvo ne bo našlo zatočišča.

HELENA DALLI

Evropska komisarka za enakost

Povzetek

Zločini iz sovraštva proti različnim družbenim skupinam so resen družbeni problem v večini držav Evropske unije (EU). Čeprav EU in države članice v zadnjih letih temu vprašanju posvečajo vedno več pozornosti, pa ta prizadevanja pogosto ne upoštevajo intersekcijske narave zločinov iz sovraštva in ne posvečajo dovolj pozornosti težavam žrtev. Namen projekta *Proti sovraštvu: Izboljšanje pomoči žrtvam zločinov iz sovraštva z intersekcijskim pristopom*, ki ga sofinancira EU iz Programa za pravosodje, je obravnavati ta problem. Priročnik temelji na raziskavah, opravljenih v okviru projekta, in si prizadeva pomagati strokovnjakom_injam s prikazom dobrih praks pri odzivanju na zločine iz sovraštva iz šestih držav, ki so bile vključene v projekt (Grčija, Madžarska, Italija, Litva, Slovenija in Španija). Čeprav priročnik ni prva zbirka dobrih praks na tem področju, je njegova edinstvenost v tem, da poudarja intersekcionalnost in osredotočenost na žrtve.

Priročnik v začetnih dveh poglavjih daje vpogled v temi osredotočenosti na žrtve in intersekcionalnosti ter opisuje izzive, ki jih prinašata, in osnovna načela, ki iz njiju izvirajo. Temu sledi opis naše metodologije: kako smo opredelili_e in ovrednotili_e dobre prakse, ki smo jih vključili_e v naš priročnik. Opis dobrih praks smo razdelili_e v devet poglavij, vsako od katerih se osredotoča na vrsto dejavnosti ali ukrepov, in sicer na podporo žrtvam, poročanje, pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj, usposabljanje strokovnjakov_inj, strokovno specializacijo, medsektorsko sodelovanje, odziv skupnosti, ozaveščanje in dokumentiranje. Odločili_e smo se, da se ne bomo osredotočali_e na zakonodajo kot tako, predvsem zato, ker je priročnik namenjen strokovnjakom_injam iz prakse, ki delujejo v danih zakonodajnih okvirih,

pa tudi zato, ker v večini držav, vključenih v projekt, ključne težave niso v sami zakonodaji, temveč v njenem izvajanju.

Vsako poglavje ima podobno strukturo, ki se začne z opisom problema, v katerem so poudarjena vprašanja, ki jih želi obravnavati določen ukrep. Poglavja nato vsebujejo podrobno analizo dobre prakse, ki smo jo našli_e v eni od držav, vključenih v projekt, ter krajši opis sorodnih dobrih praks iz drugih držav. Vsako poglavje se zaključi s seznamom nasvetov in priporočil ter uporabnih virov, ki strokovnjakom_injam pomagajo pri uvajanju podobnih dobrih praks.

V priročniku naslovi predlaganih dodatnih virov, dokumentov, člankov in knjig niso prevedeni v slovenščino. Predlagane vsebine so na voljo v angleščini.

Osredotočenost na žrtve pri odzivanju na zločine iz sovraštva

V preteklosti pravice, izkušnje in dobrobit žrtev niso bili v središču kazenskopravnih premislekov. Namen kazenskega prava je bil kodificirati, kaj država (ki deluje v imenu celotne skupnosti) šteje za moralno napačno, in sankcionirati tiste, ki storijo moralno neprimerna dejanja. V kazenskem pravu je šlo torej veliko bolj za željo države in skupnosti, da bi izrazili obsodbo protipravnih dejanj in kaznovali storilce_ke, kot pa za zagotavljanje pravice žrtvi in njeno rehabilitacijo.¹ Žrtve, če so sploh imele kako vlogo v postopku, so bile omejene na vlogo prič, ki zgolj pomagajo pri preiskavi in pregonu s tem, da prispevajo informacije, ki pomagajo pri identifikaciji storilca_ke in dokazovanju kaznivega dejanja.² Kazenski postopek je bil veliko bolj usmerjen v zaščito pravic obdolžencev_k in preprečevanje neupravičenih obsodb kot v zagotavljanje, da postopek nima negativnega vpliva na žrtev ali da se njen glas lahko sliši.

V zadnjih desetletjih so bili pomisleki o potrebah žrtev vedno bolj v ospredju reform kazenskega prava. To je izhajalo iz spoznanja, da lahko škoda, povzročena žrtvam med kazenskim postopkom, presega škodo, ki jo povzroči kaznivo dejanje samo (prva se imenuje sekundarna viktimizacija). Strah pred sekundarno viktimizacijo lahko žrtvam prepreči, da bi prijavile kazniva dejanja, ki so jih utrpeli, ali pa povzroči, da žrtev ne

¹ Zedner, L. (1994). Reparation and retribution: Are they reconcilable? *Modern Law Review*, 57(2), 228–250. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.1994.tb01934.x>

² Wechsler, R. J. (2022). Victims as Instruments. *Washington Law Review*, 97(2), 507–580.

sodeluje v primeru, ko se je kazenski postopek že začel.³ Skrb za dobrobit žrtev torej ni le pravilna poteza, temveč je potrebna tudi za učinkovit kazenski postopek.

Različni nacionalni in mednarodni ukrepi in instrumenti, kot je Direktiva o pravicah žrtev,⁴ so namenjeni uvedbi ali okrepitvi osredotočenosti na potrebe žrtev s poudarkom na tem, da morajo vsi akterji, ki pridejo v stik z žrtvami, le-te prepoznati in obravnavati na spoštljiv, občutljiv, prilagojen, profesionalen in nediskriminatoren način. Tudi Evropska komisija je potrdila, da se je v zadnjih letih povečalo povpraševanje po pravosodju, osredotočenem na potrebe žrtev, zato v svojem predlogu⁵ za spremembo direktive o pravicah žrtev poudarja potrebo po spodbudnem okolju, v katerem so žrtve upoštevane in se lahko sklicujejo na svoje pravice.

V primerjavi z žrtvami drugih zločinov so žrtve zločinov iz sovraštva v posebnem položaju, ki je lahko drugačen od položaja žrtev »običajnih« zločinov. Žrtve zločinov iz sovraštva so tarča napadov zaradi tega, kar so ali kar storilci_ke mislijo, da so; preprosto povedano, napadene so zaradi lastnosti ali vidika njihove identitete. Izločene so zaradi nespremenljive lastnosti, tj. zaradi nečesa, na kar ne morejo vplivati; zato upravičeno težko prenašajo incident, ki ga je motiviralo sovraštvo, in njegove posledice. Prav tako je treba upoštevati, da imajo zločini iz sovraštva širši vpliv na celotno skupino, ki ji pripadajo žrtve: člani_ce skupnosti čutijo ponižanje in bolečino žrtev, vsi_e so lahko enako ogroženi_e. Kako pomembna je pomoč žrtvam kaznivih dejanj iz sovraštva, utemeljuje dejstvo, da se napad na

³ Erentzen, C., & Schuller, R. (2020). Exploring the dark figure of hate: Experiences with police bias and the under-reporting of hate crime. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 62(2), 64–97. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2019-0035>

⁴ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, (2012). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX:32012L0029>

⁵ Proposal for a Directive amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, (2023). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0424>

posameznika_co lahko obravnava kot napad na celotno skupnost.⁶ Za zagotovitev ustrezne podpore, ki je prilagojena potrebam žrtev zločinov iz sovraštva, je treba v kazenskem postopku in v celotnem procesu pomoči žrtvam zločinov iz sovraštva uporabljati pristop, osredotočen na žrtve.

Pristop, osredotočen na žrtve, postavlja pravice, dostojanstvo in izkušnje žrtev ter njihovo dobrobit in varnost v ospredje vseh ukrepov, ki se sprejemajo kot odziv na zločine iz sovraštva. Ta sistematični način podpore zagotavlja sodelovanje žrtev v postopku, ki se vodi v zvezi s kaznivim dejanjem, ki so ga utrpeli, hkrati pa pomaga zagotoviti, da so potrebe žrtev v tem kritičnem obdobju ustrezno upoštevane. Na podlagi razpoložljivih smernic in pravnih instrumentov, kot je Direktiva o pravicah žrtev, je treba pri pristopu, osredotočenem na žrtve, zagotoviti naslednje pravice:

1. PRAVICA DO SPOŠTLJIVEGA RAVNANJA. Le-ta zahteva, da je treba žrtve kaznivih dejanj upoštevati kot take, ter jih obravnavati spoštljivo, uvidevno in strokovno, brez vsakršne diskriminacije na kakršni koli podlagi, vključno z raso, barvo kože, etnično pripadnostjo, narodnim ali socialnim poreklom, razredom, kasto, vero, prepričanjem, političnim mnenjem, spolom, jezikom, spolno usmerjenostjo, spolno identiteto, starostjo, invalidnostjo, prebivališčem, premoženjem, rojstvom ali zdravjem.

2. PRAVICA DO ZAŠČITE. Vse žrtve je treba zaščititi. Zaščita pomeni fizične, psihološke in čustvene zaščitne ukrepe. Upoštevati je treba tudi, da nevarnost škodovanja ne predstavljajo le dejanja storilcev_k, temveč tudi organov, pred katerimi je treba žrtve zaščititi.

3. PRAVICA DO ZASEBNOSTI IN ZAUPNOSTI. Najboljši način za spodbujanje žrtev, da se obrnejo na različne podporne službe, je zagotavljanje zasebnosti in zaupnosti; ohranitev zaupnosti vseh informacij, ki lahko razkrijejo njihovo identiteto, je pomembna tudi zaradi izogiba nadaljnjemu škodovanju.

4. PRAVICA DO OBVEŠČENOSTI. To vključuje prejem ustreznih

informacij o pravicah žrtve ob prvem stiku, vključno z osnovnimi informacijami o razpoložljivih podpornih storitvah, postopkih, varstvu, pravni pomoči in morebitni odškodnini, ter poznejše prejemanje informacij o poteku postopka.

5. PRAVICA DO PRAVNEGA VARSTVA. Žrtve imajo pravico do dostopa do pravnega varstva in odgovornosti ter do iskanja pravnega varstva in odgovornosti na vse možne načine v okviru razpoložljivih postopkov.

6. PRAVICA DO ZASLIŠANJA. Žrtve imajo pravico biti zaslišane in predložiti dokaze med postopkom. To vključuje tudi pisne izjave.

7. PRAVICA DO ODLOČANJA O NAČINU SODELOVANJA. Čeprav je to morda v nasprotju s potrebami kazenskega postopka, bi morali organi in ponudniki_ce storitev pri vodenju postopka ali zagotavljanju podpore v največji možni meri upoštevati željo žrtev.

8. PRAVICA DO PODPORE. Zagotovitev prej navedenih pravic morda ne bo dovolj, da bi jih žrtve lahko izkoristile; morda bodo potrebovale pravno in praktično pomoč pri sodelovanju v kazenskem postopku.

Učinkovito uresničevanje teh pravic zahteva, da se vsi_e strokovnjaki_nje, ki sodelujejo v kazenskem postopku ali so v stiku z žrtvami, zavedajo teh pravic in sprejmejo dejavne ukrepe za njihovo zagotavljanje.

Dodatni viri

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2020). *Hate Crime Victims in the Criminal Justice System, A Practical Guide*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/c/5/447028.pdf>

⁶ Normantait], K. (2018). Victims of hate crimes. In E. Leonait] (Ed.), *Communicating with Victims of Crime, A Handbook for Officers* (pp. 52–53). Human Rights Monitoring Institute. https://victim-support.eu/wp-content/files_mf/1554799348HandbookforOfficersHRMI2.pdf

Intersekcionalnost pri odzivanju na zločine iz sovraštva

Koncept intersekcionalnosti se je v zadnjih letih močno uveljavil v akademskih krogih, civilni družbi in vse bolj tudi v pravu in javni politiki. Sam izraz je uvedla ameriška pravna strokovnjakinja Kimberlé Crenshaw konec osemdesetih let prejšnjega stoletja,⁷ ko je pokazala, da pravo pogosto ne upošteva temnopoltih žensk – ki spadajo v dve prikrajšani skupini, tj. so hkrati temnopolte in ženske – njihova specifična vprašanja so v pravu, javni politiki in civilnodružbenem aktivizmu, ki se običajno osredotočajo le na en vidik neenakosti, kot sta rasa ali spol, prezrta.

Preprosto povedano, intersekcionalnost pomeni, da različne vrste neenakosti, kot so spol, rasa, etnična pripadnost, vera, družbeni razred, spolna usmerjenost, spolna identiteta, starost, invalidnost ali status priseljenca_ke, ne delujejo neodvisno druga od druge, temveč ustvarjajo **prekrivajoče se in soodvisne sisteme diskriminacije ali prikrajšanosti**. To je najbolj očitno pri osebah, ki pripadajo več kot eni prikrajšani skupini hkrati, kot so muslimanske ženske, revni_e invalidi_ke ali geji in lezbijke, ki živijo v majhnih naseljih s slabšim dostopom do infrastrukture. Toda intersekcionalnost je veliko širši koncept, ki opozarja na dejstvo, da nobena družbena skupina ni homogena: v vsaki družbeni skupini – kot so ženske,

⁷ Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), Article 8 (139–167).<http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8><https://doi.org/10.2307/1229039>; Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.

Romi_inje ali osebe LGBTIQ – obstajajo **bolj in manj privilegirani_e člani_ce, ki imajo morda drugačne potrebe in interese**. Prepletanje različnih vrst neenakosti pomeni, da ima vsakdo svoje edinstvene izkušnje z diskriminacijo in zatiranjem.

Čeprav se zdi ta ugotovitev samoumevna, je treba opozoriti, da zakonodaja, politika in civilna družba v veliki meri temeljijo na enokategorijski logiki, **ki se osredotoča na eno vrsto neenakosti in ne upošteva vseh drugih**. Skupine civilne družbe pogosto ponujajo storitve eni družbeni skupini, na primer ženskam, etničnim manjšinam, osebam z oviranostmi ali pripadnikom_icam LGBTIQ skupnosti, in zastopajo zgolj njihove interese; na katero organizacijo pa naj se obrne žrtev zločina iz sovraštva, če je bila žrtev diskriminacije ali nasilja, ker je hkrati ženska in pripadnica etnične manjšine? Lahko se obrne na organizacijo, ki je specializirana za vprašanja etnične pripadnosti, vendar se lahko vidik spola pri incidentu postavi na stranski tir ali obratno, tako da kompleksne in individualne potrebe žrtve ne bodo naslovljene. Številne države zagotavljajo zaščito pred diskriminacijo ali nasiljem na različnih podlagah v različnih zakonih ali na podlagi različnih določb znotraj istega zakona, kar prisili organe kazenskega pravosodja, da se osredotočijo le na en vidik napada. Odvetniki_ce in tožilci_ke se lahko osredotočijo le na en vidik dogodka, tudi ko to ni zakonsko predpisano, če je tako več možnosti za obsodbo.

Intersekcionalnost predstavlja tri precej različne izzive pri odzivanju na zločine iz sovraštva. Prvič, zločin iz sovraštva je lahko **storjen z več kot enim motivom, ki izhaja iz predsodkov** hkrati, na primer, ko je romski gej napaden iz rasističnih in homofobnih razlogov ali ko je muslimanka v hidžabu napadena iz islamofobnih in seksističnih razlogov. Intersekcijski pristop zahteva, da sistem kazenskega pravosodja upošteva vse različne prisotne predsodke: da se kaznivo dejanje zabeleži kot rasistično in homofobno kaznivo dejanje ali islamofobno in kaznivo dejanje proti spolni nedotakljivosti hkrati. Posledično se kaznivo dejanje prikaže v kazenskih statistikah v obeh kategorijah (v idealnem primeru tudi v posebni kategoriji intersekcionalnih ali večplastnih razlogov) in pri obsodbi se upoštevajo vsi predsodki oz. diskriminatorni nagibi (posledica česar bo po možnosti strožja

kazen, kar ustreza večjim posledicam kaznivega dejanja na žrtev in različne prizadete skupnosti).

Drugič, intersekcionalnost je lahko pomembna tudi v primerih, ko je prisoten le en predsodek oz. diskriminatorni nagib. Razlike v stopnji izobrazbe, finančni položaj, status priseljenca_ke ali invalidnosti lahko vplivajo na to, kako žrtev doživlja kaznivo dejanje, na njeno odločitev, da ga prijavi ali ne prijavi, ter na njeno zmožnost učinkovitega sodelovanja v kazenskem postopku. Potrebe žrtev zločinov iz sovraštva se torej ne razlikujejo le od potreb žrtev drugih vrst kaznivih dejanj in ne le glede na motiv, na podlagi katerega je bilo kaznivo dejanje storjeno, temveč **so odvisne tudi od drugih osebnih značilnosti, identitete ali življenjskih okoliščin žrtve, ki pri samem napadu niso bile neposredno pomembne.**⁸

To zahteva skrbno in individualno oceno potreb žrtev pri odločanju o zaščitnih ukrepih ali vrstah podpore, ki bi jih žrtve lahko potrebovale.⁹ Temeljita analiza osebnih značilnosti ali ozadja žrtev bi lahko pomagala tudi pri učinkovitejšem oblikovanju preventivnih ukrepov, če bi statistični podatki kazali, da so nekatere skupine ljudi pogosteje žrtve zločinov iz sovraštva, ki temeljijo na različnih predsodkih oz. diskriminatornih nagibih.

Ne nazadnje pa je intersekcionalnost lahko pomembna ne le za žrtve, temveč tudi za storilce_ke. Strukturno diskriminatorni sistem kazenskega pravosodja lahko prikrajša nekatere skupine storilcev_k: obstaja večja verjetnost, da bodo prepoznani_e in kaznovani_e ali da bodo deležni_e strožjih sankcij, če se na primer zakonodaja v zvezi z zločini iz sovraštva nesorazmerno pogosteje uporablja v primeru storilcev_k iz rasnih ali etničnih manjšin proti žrtvam iz večinskega prebivalstva¹⁰ ali če so migranti_ke in etnične manjšine krivi_e za povečanje števila homofobnih ali

⁸ Iganski, P., & Lagou, S. (2015). Hate crimes hurt some more than others: Implications for the just sentencing of offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 30, 1696–1718. <https://doi.org/10.1177/0886260514548584>

⁹ O oceni individualnih potreb glej poglavje Podpora žrtvam.

¹⁰ Bárd, P. (2014). A gyűlölet-bűncselekményekhatékonyüldözésénekártársadalmifeltételrendszere. In A. Borbíró, É. Inzelt, K. Kerecsi, M. Lévy, L. Podoletz (Eds). *A büntetőhatalomkorlátainakmegtartása: a büntetés mint végsőeszközTanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére* (pp. 29–39). Eötvös Kiadó.

antisemitskih kaznivih dejanj.¹¹ Kar je namenjeno zaščiti ene prikrajšane družbene skupine (skupine žrtve), lahko na koncu stigmatizira drugo prikrajšano družbeno skupino (skupina storilca_ke). Odzivi kazenskega pravosodja na zločine iz sovraštva lahko nehote **povečajo socialne krivice, namesto da bi jih odpravili**, politični_e akterji_ke pa lahko to izkoristijo za lastne potrebe.

Intersekcionalnost je v politikah Evropske unije na področju enakosti vse bolj prepoznana. Najnovejše generacije strategij Evropske komisije za enakost¹² na posameznih področjih vse pozivajo k intersekcijskemu (presečnemu) pristopu. V Akcijskem načrtu EU za boj proti rasizmu za obdobje 2020-2025 je na primer zapisano: »Poleg vere ali prepričanja se lahko rasizem pojavlja tudi skupaj z diskriminacijo in sovraštvom na drugih podlagah, vključno s spolom, spolno usmerjenostjo, starostjo in invalidnostjo, ali do migrantov. To je treba upoštevati s presečnim pristopom.«¹³

¹¹ Haritaworn, J. (2010). Queer injuries: the racial politics of “homophobic hate crime” in Germany. *Social Justice*, 37(1), 69–89. <https://doi.org/10.2307/41336936>

¹² A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025 COM(2020) 152, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152&qid=1699363193231>; A Union of equality: EU anti-racism action plan 2020-2025 COM(2020) 565, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0565&qid=1699363068466>; A Union of Equality: EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation COM(2020) 620, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM%3A2020%3A620%3AFIN>; Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2035 COM(2020) 689, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0689>; Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030 COM(2021) 101, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0101>; EU Strategy on the Rights of the Child COM(2021) 142, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52021DC0142>; EU Strategy on Combating Antisemitism and Fostering Jewish Life (2021-2030) COM(2021) 615, (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52021DC0615>

¹³ A Union of equality: EU anti-racism action plan 2020-2025 COM(2020) 565, (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0565&qid=1699363068466>

Osnutek priporočila Odbora ministrov Sveta Evrope o boju proti zločinom iz sovraštva¹⁴ navaja, da morajo države članice prepoznati »različne načine, na katere se zločin iz sovraštva manifestira in vpliva na različne skupine in posameznike_ ce z več presečnimi značilnostmi in statusi«, da »je lahko zločin iz sovraštva povezan z več presečnimi osebnimi značilnostmi ali statusi in da take manifestacije zločina iz sovraštva pogosto povečajo posledice za žrtve«. Priporoča tudi uvedbo ukrepov, ki »upoštevajo kakovostno drugačen način delovanja interseksijske viktimizacije, in v tej luči prilagoditi ukrepe za podporo žrtvam« in da naj države članice »ugotavljajo, beležijo, spremljajo in analizirajo« ne le različne motive za kazniva dejanja, ampak tudi interseksijske zločine iz sovraštva.

Intersekcionalnost je zelo abstrakten, teoretičen pojem, njegova trenutna uporaba v kazenskem pravosodju in sistemu podpore žrtvam po Evropi pa je precej omejena.¹⁵ Naša raziskava je pokazala zelo malo dobrih praks, ki sistematično obravnavajo intersekcionalnost v ciljnih državah. Kljub temu v poglavjih, ki sledijo, poudarjamo, kako se intersekcionalnost že izvaja v praksi – četudi le v nastajajoči obliki – in ponujamo priporočila, kako bi lahko dobre prakse še izboljšali, da bi postale resnično intersekcionalne.

Dodatni viri

- ▶ European Commission, Directorate General for Justice and Consumers, European network of legal experts in gender equality and non discrimination, & Fredman, S. (2016). *Intersectional discrimination in EU gender equality and non-discrimination law*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/241520>

¹⁴ Council of Europe Committee of Experts On Hate Crime (PC/ADI-CH) (2023): Draft Recommendation CM/Rec(20XX)XX of the Committee of Ministers to member States on Combating Hate Crime, (2023). <https://rm.coe.int/pc-adi-ch-2023-05-en-draft-recommendation/1680ab5e49>

¹⁵ Borràs Andrés, N., Viggiani, G., & Passanante, L. (2023). *Transnational report: The crucial role of intersectional and victim-centred approaches to confronting bias-motivated violence*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.7885566>

- ▶ Walser, E. (2020). *Hate crime provisions in EU member states: The importance of an intersectional approach to ensure victims' rights* (G. Siklossy, Ed.). ENAR. https://www.enar-eu.org/wp-content/uploads/intersectionality_and_hate_crime_briefing_final-2.pdf
- ▶ *Intersectionality and Multiple Discrimination*. Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination>

Kaj je dobra praksa?

Pri ugotavljanju dobrih praks se ta priročnik opira na pristop, ki ga je razvil Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE). Ta pristop vključuje vzpostavitev standardnega sklopa meril za opredelitev obetavnih praks, zato da se jih lahko analizira in oceni, ali so prakse dejansko dobre, in nato razširitev izbranih praks.¹⁶

V tem okviru smo raziskavo izvedli_e v štirih korakih. Prvič, posebna usmeritev projekta je vnaprej določila temo, o kateri smo želeli_e ugotoviti dobre prakse: ta tema je odziv na zločine iz sovraštva, s posebnim poudarkom na osredotočenosti na žrtve in interseksionalnosti. Nato je bila oblikovana predloga za opis vsake »obetavne prakse«; ta je vključevala informacije o kontekstu, izvajalski organizaciji, vključenih partnerjih_icah, ciljih, rezultatih in učinkih, proračunu, pridobljenih izkušnjah in viru za nadaljnje informacije. Partnerske organizacije so bile nato pozvane, da s pomočjo ustreznih zainteresiranih deležnikov_ic opredelijo in zberejo informacije o »obetavnih praksah«. O teh praksah se je razpravljalo na nacionalnih delavnicah. V naslednjem koraku smo na podlagi zbranih praks določili_e manjše število kategorij (metode in orodja, kot so podpora žrtvam, dokumentacija, usposabljanje, medsektorsko sodelovanje, strokovna specializacija, ozaveščanje itd.) Za vsako kategorijo smo izbrali_e vodilno dobro prakso, o kateri smo nadalje razpravljali_e na transnacionalni delavnici. Zadnja faza je bila razširjanje informacij/diseminacija, ki je vključevala razprave na nacionalnih in mednarodnih delavnicah ter ta priročnik.

¹⁶ EIGE's approach to Good Practices (2023) European Institute for Gender Equality. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/good-practices/eige-approach?language_content_entity=en

Metodologija EIGE vključuje naslednja osnovna merila, ki so pomembna za vsa področja delovanja: prenosljivost, ustreznost, učinkovitost, uspešnost, polnost učinka in trajnost. EIGE kot merilo izpostavlja tudi učni potencial, ki je v vodniku pojasnjen kot »potencial kot (učno) orodje, ki lahko okrepi zmogljivosti zainteresiranih deležnic_kov«.¹⁷

Spletna stran Evropske komisije za integracijo (EWSI) – obsežen vir EU, ki oblikovalkam_cem politik in praktikom_čarkam zagotavlja aktualne informacije in zgledne pristope k vključevanju migrantov_k – opredeljuje dobre prakse kot »strategije, pristopi in/ali dejavnosti, za katere je bilo z raziskavami in vrednotenjem dokazano, da so uspešne, učinkovite, trajnostne in/ali prenosljive ter da zanesljivo vodijo do zelenega rezultata«.¹⁸ Na podlagi teh dveh virov smo uporabili_e naslednja merila za izbor dobrih praks in med njimi vodilno dobro prakso:

- **UČINKOVITOST:** Dobre prakse si prizadevajo za pozitivne rezultate in doseganje zastavljenih ciljev glede na specifične probleme, ki jih poskušajo reševati.
- **DOKAZLJIVOST:** Dobre prakse pogosto temeljijo na empiričnih dokazih, ki izhajajo iz znanstvenih raziskav (npr. ankete, fokusne skupine, intervjuji, opazovanje z udeležbo itd.). Prav tako se lahko opirajo na potrebe skupnosti, ki jo zadevajo specifični problemi, ki jih namerava dobra praksa obravnavati. Ugotovitve teh spoznanj se uporabljajo v praksi.
- **RELEVANTNOST:** Cilj dobrih praks je, da so ustrezne in prilagojene za učinkovito reševanje specifičnih problemov.
- **SODELOVANJE:** Pri oblikovanju, izvajanju in izboljšanju dobrih praks morajo biti v te procese vključene vse ustrezne zainteresirane strani.
- **TRAJNOST:** V idealnem primeru bi morale biti dobre prakse trajnostne. To vključuje prakse, ki so obstojne glede na spreminjajoče se okolje.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ What are „good practices“? | European Website on Integration. (13.10.2021).European Commission. https://ec.europa.eu/migrant-integration/page/what-are-good-practices_en

Podpora žrtvam

Opis problema

Resne in specifične posledice zločinov iz sovraštva na žrtve in njihovo širšo skupnost poudarjajo izjemen pomen pristopa, ki je v (kazenskih) postopkih osredotočen na žrtve. **Storitve podpore, prilagojene potrebam žrtev zločinov iz sovraštva**, lahko preprečijo nadaljnjo travmatizacijo in ublažijo posledice, ki jih imajo incidenti, motivirani s predsodki, tako na posameznika kot na skupnost. Pristop, osredotočen na žrtve, zagotavlja, da so želje in izkušnje žrtev zločinov iz sovraštva čim bolj slišane, upoštevane in spoštovane, vključno s tem, ali bi želele imeti koristi od take pomoči ali ne. V mednarodnem poročilu, pripravljenem v okviru projekta Proti sovraštvu (Counter Hate), je bilo ugotovljeno, da v izbranih državah nobena organizacija ne ponuja vseh storitev, ki bi bile na voljo vsem žrtvam zločinov iz sovraštva (tj. ne le specifičnim skupinam).¹⁹ Zaradi neobstoja takega sistema podpore žrtvam je nujno horizontalno in vertikalno sodelovanje med organizacijami civilne družbe in državo. Preučevanim državam je skupno, da so storitve za podporo žrtvam selektivne in razdrobljene.

Učinkovitost in osredotočenost na žrtve zločinov iz sovraštva vsakega podpornega sistema predpostavljata celovito poznavanje potreb žrtev. Za izčrpno opredelitev posebnih potreb žrtev zločinov iz sovraštva ni mogoče podcenjevati pomena ocene individualnih potreb. Organi kazenskega

¹⁹ Borràs Andrés, N., Viggiani, G., & Passanante, L. (2023). Transnational report: *The crucial role of intersectional and victim-centred approaches to confronting bias-motivated violence*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.7885566>

- **PRILAGODLJIVOST:** Dobre prakse se lahko – poleg tega, da so obstojne – prilagajajo spreminjajočim se okoliščinam in potrebam. Prilagodljivost nadalje pomeni, da je dobre prakse mogoče prilagoditi posebnim razmeram ali lokalnim in nacionalnim kontekstom, da so bolj vsestranske, prilagodljive in s tem dragocenejše.
- **MERLJIVOST:** Za merjenje učinkovitosti dobrih praks se lahko oblikujejo kazalniki, s katerimi se količinsko opredelijo njihove prednosti in področja, ki jih je treba izboljšati.
- **PREGLEDNOST:** Dobre prakse morajo biti pregledne, da se zagotovi odgovornost, olajša učenje in izboljšanje, vzdržnost financiranja in vključenost zainteresiranih strani.
- **DOKUMENTIRANOST IN PREDSTAVNOST:** Za boljši doseg ustreznih zainteresiranih strani in tistih, ki bi jim dobra praksa lahko koristila, je bistvenega pomena njeno obsežno razširjanje. Poleg tega je treba za prilagodljivost, preglednost in merljivost dobre prakse dokumentirati vsak korak v procesu načrtovanja, razvoja in izvajanja.

Dodatni viri

- ▶ *Compendium of practices on hate crime*. (2021). European Union Agency for Fundamental Rights. <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>
- ▶ Đaković, T., & Senta, C. (2019). *Against hate. Guidebook of good practices in combating hate crimes and hate speech*. <https://www.cms.hr/en/publikacije/against-hate-guidebook-of-good-practices-in-combating-hate-crimes-and-hate-speech>
- ▶ Pullerits, M., Piggott, H., Turley, C., DeMarco, J., Ghezelayagh, S., Tann, J., & Wedlake-James, T. (2020). *Successes and challenges of delivering hate crime community projects. A summary of evaluations from the Hate Crime Community Project Fund, waves 1 and 2 (Research Report 115)*. Home Office & NatCen Social Research. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5e6b8adf86650c72748487ab/successes-and-challenges-horr115.pdf>

pregona, ki prvi pridejo v stik z žrtvami, morajo opraviti začetno oceno, da ugotovijo neposredne potrebe žrtev po varnosti in zaščiti, medtem ko specializirane službe za podporo žrtvam, ki so v stiku z žrtvami v poznejših fazah, lahko ugotovijo in obravnavajo njihove nadaljnje potrebe.²⁰ Bistveno je, da obstaja stalen pretok informacij med specializiranimi službami za pomoč žrtvam ali organizacijami, ki zagotavljajo podporo, in organi pregona, da se zagotovi ustrezna, pravočasna in ciljno usmerjena pomoč žrtvam zločinov iz sovraštva.²¹ Le podpora, ki temelji na celoviti oceni individualnih potreb, lahko celostno pomaga žrtvam zločinov iz sovraštva. Ocena individualnih potreb zahteva, da se najprej prepozna motiv za kaznivo dejanje in se v skladu s tem izvajajo postopki. Ocena individualnih potreb mora biti občutljiva, upoštevati mora socialni položaj žrtve, njen spol itd. in se mora izvajati na način, ki je dostopen vsem žrtvam (razumljive informacije in komunikacija, tolmačenje, fizična dostopnost itd.).²²

Cilj ocene individualnih potreb je razumeti potrebe žrtev, opredeliti ustrezne zaščitne in podporne ukrepe, ugotoviti, ali je med kazenskim postopkom potrebna posebna zaščita, in zagotoviti, da se vzpostavi stik z ustreznimi podpornimi službami.²³ Ocena ranljivosti in potreb ne sme biti omejena na značilnosti žrtve, ki so bile povod za kaznivo dejanje, ampak mora zajemati vse vidike njene identitete in življenjskega položaja, ki so lahko pomembni za zagotavljanje pomoči.

²⁰ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).

https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/489782_o.pdf

²¹ Za ključne komunikacijske kanale glej: Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/489782_o.pdf

²² Obstajajo različne predloge, razvite za INA žrtev zločinov iz sovraštva, na primer okvir THRIVE, ki se uporablja v nekaterih policijskih službah v Združenem kraljestvu.

²³ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Quality Standards for Hate Crime Victim Support*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). p. 18. https://www.osce.org/files/f/documents/1/0/485273_1.pdf

Storitve za podporo žrtvam vključujejo brezplačno in prilagojeno pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Vrsta pomoči je različna: najpogostejše oblike podpornih storitev **vključujejo pravno, medicinsko in psihološko pomoč, pomoč pri nastanitvi, mediacijo, podporo pri postopkih restorativne pravičnosti ali zagotavljanje informacij**. Ker imajo lahko zločini iz sovraštva posledice, ki presegajo neposredne žrtve, dostop do storitev za podporo žrtvam ne sme biti omejen samo nanje, ampak ga je treba razširiti tudi na posredne žrtve (kot so družinski_e člani_ce ali bližnji_e znanci_ke). Določeno obliko podpore bodo morda potrebovali tudi pripadniki_ce skupnosti, ki so tarča nasilja, ali kdor koli, ki se čuti prizadetega.

Dostop do podpore tudi ne sme biti odvisen od začetka (kazenskega) postopka in ne sme biti omejen na začetne faze postopka, če se ta sploh začne: na voljo mora biti stalno.²⁴ Celovita podpora žrtvam zločinov iz sovraštva presega pristojnosti (in pogosto tudi zmogljivosti) ene same institucije; skladen in dobro delujoč sistem podpore žrtvam temelji na **sodelovanju med državnimi organi in organizacijami civilne družbe**. Osnovna načela podpore žrtvam zločinov iz sovraštva vključujejo:

- anonimnost in zaupnost: za zagotavljanje varnosti žrtev in krepitev njihovega zaupanja v proces podpore žrtvam;
- predanost: spodbujanje pozitivnega profesionalnega odnosa in ustvarjanje vzdušja, osredotočenega na potrebe žrtev;
- organizacijska, finančna in prostorska neodvisnost: za zagotavljanje verodostojnosti ponudnika podpornih storitev in krepitev zaupanja;
- zavedanje o intersekcionalnosti in raznolikosti: za ohranjanje kritičnega razmišljanja o družbenih, rasnih, verskih idr. razlikah;
- celostni pristop k odpornosti: ublažitev posledic zločinov iz sovraštva ob upoštevanju posebnih potreb žrtev in njihovega socialnega, kulturnega idr. okolja;

²⁴ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Quality Standards for Hate Crime Victim Support*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). p. 10. https://www.osce.org/files/f/documents/1/0/485273_1.pdf

- nediskriminatoren in neobsojajoč pristop.²⁵

Storitve za podporo žrtvam zločinov iz sovraštva, ki so v skladu z zgornjimi načeli, predvidevajo proaktivno večsektorsko povezovanje in sodelovanje med državnimi organi in organizacijami civilne družbe.²⁶ Protokoli urejajo pretok informacij med organi kazenskega pravosodja in drugimi organizacijami, ki zagotavljajo podporo, vključno z delujočim in preglednim sistemom napotitev in komunikacijskih kanalov, ki zagotavljajo izmenjavo vseh pomembnih informacij, pri čemer se ohranja zaupnost žrtev.²⁷

Poleg tega v dobro delujočih sistemih za podporo žrtvam organizacije, ki zagotavljajo te storitve, uživajo zaupanje žrtev zločinov iz sovraštva, zato je bolj verjetno, da bodo lahko posredovale stranke za strateške sodne postopke (strateška litigacija) ter tako izboljšale kakovost sistema in spodbujale pristop, osredotočen na žrtve, tudi s sodnimi postopki.

Vodilna dobra praksa

SOS Rasizem Katalonija (SOS Racisme Catalunya) je organizacija civilne družbe, ki ima službo za pomoč in poročanje (Servei d'Atenció i Denúncia – **SAiD**) za žrtve rasizma.²⁸ Rasizem je še vedno glavni vzrok za zločine iz sovraštva tako v Kataloniji kot v Španiji. Čeprav se je v zadnjih sto letih število prijavljenih zločinov iz sovraštva zaradi rasizma povečalo, je 80–90

²⁵ Kees, S.-J., Iganski, P., Kusche, R., Świder, M., & Chahal, K. (2016). Hate Crime Victim Support in Europe | A Practical Guide. RAA Sachsen (Saxony) - Counselling Services for Victims of Hate Crimes. pp. 31–33. https://www.equalrightstrust.org/sites/default/files/ertdocs/2016_RAA_Saxony-Hate_Crime_Victim_Support_2016_Vers.final_.pdf

²⁶ Za podrobnosti glej poglavje Medsektorsko sodelovanje.

²⁷ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). Policy Brief | Hate Crime Victim Support. p. 43. <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/516375.pdf>

²⁸ SAiD | Servei gratuït i especialitzat que ofereix atenció a persones que han patit una discriminació o un delictes d'odi racista. SOS Racisme. <https://sosracisme.org/said/>

% incidentov iz sovraštva še vedno nevidnih za kazenskopравни sistem. Državne institucije pogosto ostajajo nedejavne, ne preprečujejo reviktimizacije ali ne ponujajo učinkovite pomoči žrtvam rasističnega nasilja. SAiD je bil ustanovljen z namenom zagotavljanja specializirane podpore žrtvam rasizma, zlasti žrtvam zločinov rasnega sovraštva in diskriminacije na podlagi rase.

Njihov splošni cilj je povrniti pravice in popraviti škodo, ki so jo žrtve utrpeli zaradi nasilja ali diskriminacije zaradi predsodkov. Poleg tega si SAiD dejavno prizadeva za obsodbo rasizma z družbenim delovanjem in zagovorništvom, zahteva odgovornost od predstavnikov_ice javne uprave in spodbuja prijavo rasističnih zločinov iz sovraštva. Njegove psihosocialne in pravne storitve za podporo žrtvam vključujejo pravno zastopanje (vključno z vlaganjem pritožb), prakse restorativne pravičnosti, psihosocialne intervencije in napotitve k drugim specializiranim organom. Za odpravo škode, ki jo žrtvam povzročijo rasistični zločini iz sovraštva, uporabljajo restorativni pristop: ta vključuje odgovornost storilca_ke, hkrati pa spodbuja sodelovanje skupnosti pri preoblikovanju konflikta. Pristop restorativne pravičnosti, ki ga uporablja SAiD, spodbuja individualno intervencijo, ki je prilagojena kontekstu, da bi odpravila škodo, zmanjšala osamljenost in izolacijo žrtev ter preprečila individualno in kolektivno reviktimizacijo. V postopek restorativne pravičnosti so vključene vse prizadete strani: žrtev, njena skupnost in storilec_ka.

V zadnjih letih je organizacija SOS Rasizem pomagala in podprla več kot 500 žrtev letno, vendar so bili le v četrtini teh primerov izpolnjeni pogoji za prijavo organom. Med izzivi in ovirami so na primer: žrtve, ki opustijo postopek zaradi strahu ali nezaupanja, izginotje ali nedosegljivost žrtev ali samostojno reševanje konflikta. SAiD je nedavno izboljšal svoje storitve, povečal človeške vire in razširil svoje kontaktne kanale, da bi svoje storitve naredil dostopnejše. Večja zmogljivost in predanost na področju prve pomoči sta omogočili boljše prepoznavanje rasističnih incidentov in boljše storitve za žrtve zločinov iz sovraštva. SAiD je že prepoznaven kot kontaktna točka za žrtve, ki potrebujejo specializirane storitve.

Podobni primeri dobrih praks

Fundacija Sekretariat za Rome_inje (Fundación Secretariado Gitano – FSG) v Španiji si z multidisciplinarnim pristopom prizadeva za vsestransko uresničevanje pravic Romov_inj. FSG izvaja tudi strateške litigacije in deluje kot koordinator nacionalne službe za podporo žrtvam rasne ali etnične diskriminacije. Sodeluje še s sedmimi organizacijami civilne družbe, zaradi česar so storitve dostopne v vseh delih države. **Program Calí** (Programa Calí) je namenjen boju proti zločinom iz sovraštva in diskriminaciji Romov_inj, v njem pa sodeluje 30 romskih strokovnjakinj, ki žrtvam zagotavljajo podporne storitve, ki upoštevajo vidik spola in interseksijski pristop. Žrtve spremljajo in jim pomagajo v celotnem postopku: od vložitve tožbe do izreka sodbe v posamezni zadevi.

Slovenska organizacija za pravice oseb LGBTIQ+, **LEGEBITRA**, od leta 2015 izvaja **program pravnega svetovanja**, ki je bil ustanovljen v okviru Pravne svetovalnice za varstvo pred diskriminacijo na Pravni fakulteti pri Univerzi v Ljubljani kot uradno akreditirana občudijaska dejavnost. V prvi vrsti ponuja brezplačne pravne nasvete vsem, ki so se soočili_e z diskriminacijo, sovražnim govorom ali zločinom iz sovraštva zaradi svoje spolne usmerjenosti, spolne identitete, spolnega izraza ali spolnih značilnosti. Program pravnega svetovanja med drugim zagotavlja tudi informacije in splošne smernice za žrtve diskriminacije in zločinov iz sovraštva. LEGEBITRA žrtvam zločinov iz sovraštva zagotavlja tudi psihosocialno podporo; psihosocialna podpora je običajno zagotovljena pred pravnim svetovanjem.

Rete Dafne v Italiji je javna služba, ki pomaga žrtvam kaznivih dejanj na splošno, ne izključno žrtvam zločinov iz sovraštva. Storitve za podporo žrtvam so na voljo v sodelovanju z lokalnimi organi, zdravstvenimi službami, pravosodnimi organi, organi pregona in organizacijami civilne družbe z ustreznimi pooblastili. Rete Dafne upravlja mrežo ponudnikov_c, ki zagotavljajo specializirane storitve, opredeljene v začetni fazi postopka. Storitve, ki jih žrtve lahko koristijo, vključujejo spremstvo do ustreznih služb, psihološko podporo, varne namestitve, skupinska srečanja, mediacijo ter

psihiatrično ali medicinsko svetovanje. Čeprav je povpraševanje po storitvah mreže Rete Dafne vse večje, je njeno javno financiranje še vedno nizko.

Italijanski **Center za homoseksualce_ke**²⁹ zagotavlja pomoč žrtvam diskriminacije in nasilja na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete. Njegovo strokovno osebje in prostovoljci_ke žrtvam pomagajo tako, da jim najprej ponujajo brezplačno linijo za pomoč in klepet (Gay Help Line), nato psihološko, medicinsko in pravno svetovanje, zatem družinsko in socialno mediacijo ter poklicno usmerjanje. Poleg tega Center za homoseksualce_ke spodbuja kulturo spoštovanja človekovih pravic, da bi ublažil negativne družbene in psihološke posledice nasilja.

Društvo Háttér na Madžarskem ponuja različne storitve za žrtve zločinov iz sovraštva: njegova služba za pravno pomoč ponuja pravno svetovanje in zastopanje v kazenskih postopkih, medtem ko brezplačna informacijska in svetovalna telefonska linija ter osebna svetovalna služba zagotavljata psihosocialno podporo žrtvam.

Nasveti in priporočila

- Zagotovitev, da bo kazenskopравни sistem upošteval pristop, osredotočen na žrtve.
- Vzpostavitev horizontalnega in vertikalnega sodelovanja med državnimi organi in organizacijami civilne družbe.
- Ugotovitev potreb žrtev s celovito oceno individualnih potreb, ki zajema vse vidike identitete in življenjskega položaja žrtve.
- Vzpostavitev dobro delujočega, preglednega in učinkovitega sistema napotitev med različnimi službami za podporo žrtvam.
- Zagotovitev storitev za podporo žrtvam, ki so na voljo tako neposrednim kot posrednim žrtvam.

²⁹ Gay Center. <https://gaycenter.it/>

Dodatni viri

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Quality Standards for Hate Crime Victim Support*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). https://www.osce.org/files/f/documents/1/0/485273_1.pdf
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/489782_o.pdf
- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2021). *Compendium | Practices on Structural Frameworks for Individual Needs Assessment (INA) of Hate Crime Victims and Referrals*. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/505981.pdf>
- ▶ Kees, S.-J., Iganski, P., Kusche, R., Świder, M., & Chahal, K. (2016). *Hate Crime Victim Support in Europe | A Practical Guide*. RAA Sachsen (Saxony) - Counselling Services for Victims of Hate Crimes. https://www.equalrightstrust.org/sites/default/files/ertdocs/2016_RAA_Saxony-Hate_Crime_Victim_Support_2016_Vers.final_.pdf
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. (2017). *Ensuring justice, protection, and support for victims of hate crime and hate speech: 10 key guiding principles*. http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874

Prijavljanje

Opis problema

Kot določa 8. člen (Uvedba kazenskega pregona) Okvirnega sklepa Sveta 2008/913/PNZ z dne 28. novembra 2008 o boju proti nekaterim oblikam in pojavom rasizma in ksenofobije: »Vsaka država članica sprejme ukrepe, ki so potrebni za zagotovitev, da preiskava ali kazenski pregon [rasističnih in ksenofobnih kaznivih dejanj] nista odvisna od prijave ali obtožbe žrtve tega dejanja, vsaj v najbolj resnih primerih, kadar je bilo ravnanje storjeno na njenem ozemlju.«³⁰ Kakšni so izzivi, ki se lahko pojavijo, kadar so – kot je navedeno v omenjenem Okvirnem sklepu Sveta – žrtve »še posebno ranljive in nasprotujejo sprožitvi sodnih postopkov«?³¹

Poročilo za leto 2021, ki ga je objavila Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), ugotavlja, da najpogostejši razlogi, ki jih navajajo žrtve, da ne prijavijo zločina iz sovraštva ali drugih incidentov, motiviranih s predsodki, kažejo na dvojno naravo ovir:

- širša družbena vprašanja predsodkov in strukturne diskriminacije ter
- posebne ovire pri sodelovanju z organi kazenskega pregona in

³⁰ Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law, Pub. L. No. 2008/913/JHA, L 328/55 (2008). Art. 8. http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj

³¹ Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law, Pub. L. No. 2008/913/JHA, L 328/55 (2008). (11) http://data.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj

kazenskoprnega sistema.³²

Medtem ko prvi sklop ovir zahteva obsežno ukrepanje tako države kot organizacij civilne družbe, je pomisleke, povezane s kazenskoprnim sistemom, zlasti z organi kazenskega pregona, mogoče odpraviti ali ublažiti z usmerjenimi in posebnimi ukrepi. **Strah pred predstavniki_cami organov oblasti** je med najpogosteje navedenimi razlogi, zaradi katerih žrtve ne prijavijo zločinov iz sovraštva. Policija ima ključno vlogo pri prijavljanju: odprava diskriminatornih predstav in dejavno preprečevanje diskriminatornih praks v policiji sta ključnega pomena v boju proti neprijavljanju zločinov iz sovraštva. Odpravljanje nevidnosti zločinov iz sovraštva in dejavno obveščanje s statističnimi podatki o njihovem obstoju povečujeta zaupanje žrtv v kazenskoprn sistem in sporočata, da obstaja spodbudno okolje za podajanje prijav.³³ Strah pred povračilnimi ukrepi je lahko utemeljen, zlasti pri žrtvah, ki so imele negativne izkušnje s kazenskoprnim sistemom in/ali imajo težave s svojo identiteto, zlasti če pripadajo več ranljivim skupinam, ki se med seboj prepletajo. Slednja vprašanja se lahko pojavijo med postopkom prijave, saj lahko **prepletanje identitet (interseksionalnost) postane nevidno** – le sistem, ki je dovzeten za interseksionalnost, lahko zajame take kompleksnosti.

Poleg tega se lahko žrtve bojijo maščevanja storilcev_k kaznivih dejanj, stigmatizacije in izobčenja v svoji skupnosti; ti strahovi so tesno povezani s

³² European Union Agency for Fundamental Rights. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. p. 30. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>

³³ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, (2012). Art. 1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX:32012L0029>; Glej tudi: EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime recording, data collection and encouraging reporting. (2021). *Key guiding principles on encouraging reporting of hate crime: The role of law enforcement and relevant authorities*. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196

skrbjo za zasebnost in varnost, zato je treba razviti pravni okvir z jamstvi in sistem, ki bo te skrbi odpravil v praksi.

Pravna ozaveščenost o zločinih iz sovraštva in pravicah žrtv je povezana s pripravljenostjo žrtv prijaviti incidente, ki so se zgodili zaradi predsodkov. Če žrtve svojih izkušenj ne prepoznajo kot zločine iz sovraštva ali se ne zavedajo razpoložljive podpore, lahko zavrnejo institucionalizirane rešitve.

Poleg tega sta lahko ovira za žrtve tudi nedostopnost ter neprijetna in birokratska narava prijave: v raziskavi agencije FRA je veliko žrtv navedlo, da so to razlogi, zaradi katerih niso prijavile svojih izkušenj. Mehanizmi prijave kaznivih dejanj iz sovraštva so lahko zapleteni, zato se lahko žrtve pred prijavo zločinov iz sovraštva in med njo soočajo z izzivi. Te težave vključujejo pomanjkanje znanja o mehanizmih in razpoložljivi podpora, težave pri uporabi teh mehanizmov in pravnega jezika ali jezika države, kjer se je zločin zgodil, ter dolgotrajne in počasne birokratske postopke.

Ob priznavanju izzivov in ovir pri prijavljanju zločinov iz sovraštva je treba poudariti, da je prijava ključna iz različnih razlogov: prijava zločinov iz sovraštva je nujna za zagon kazenskoprnega sistema, odgovornost storilcev_k in končno **zagotovitev pravic žrtvam**. Prijava žrtvam omogoča **dostop do storitev za podporo žrtvam, da se lahko spopadejo s posledicami**, ki so jih imele kot žrtve zločinov iz sovraštva, čeprav prijava ne sme biti predpogoj za dostop do takih storitev podpore. Če se sistematično zbirajo natančni podatki o incidentih iz sovraštva, **se lahko oblikujejo z dokazi podprte, ustrezne in ciljno usmerjene politike** za preprečevanje zločinov iz sovraštva in boj proti takim zločinom. Učinkovito poročanje lahko prispeva tudi k boljšemu razumevanju zločinov iz sovraštva na ravni skupnosti in države, poveča ozaveščenost o tem vprašanju in krepiti solidarnost med skupinami posameznikov_c.

Kot je poudarjeno v poročilu FRA, je treba za boljše razumevanje težav, povezanih s prijavljanjem, kot sta nezadostno prijavljanje in zavračanje prijavljanja, upoštevati interseksijski vidik: »Razumevanje interseksionalnih izkušenj in večplastnih zločinov iz sovraštva ter nadlegovanja je nujno za oblikovanje učinkovitih ukrepov za obravnavanje

premahnega števila prijav in drugih ukrepov za boj proti zločinom iz sovraštva.«³⁴

Vodilna dobra praksa

Alternativna **platforma ali vmesnik za prijavo zločinov iz sovraštva, imenovan »Pranesk«**,³⁵ je spletna platforma, ki v šestih korakih olajšuje prijavo zločinov iz sovraštva v Litvi. To platformo so vzpostavile organizacije civilne družbe, da bi žrtvam zločinov iz sovraštva ali pričam takih dogodkov omogočile preprost dostop do platforme za prijavo takih zločinov organizacijam civilne družbe ali policiji in pridobitev pomoči. Spletno platformo upravlja litovski Center za človekove pravice v sodelovanju s tremi glavnimi organizacijami civilne družbe:

1. Evropsko fundacijo za človekove pravice,³⁶ ki zagotavlja brezplačno pravno pomoč v vseh primerih spodbujanja sovraštva ali zločinov iz sovraštva ter lahko pomaga pri pripravi vlog, spremlja žrtve v predkazenskem postopku in jim pomaga med sojenjem;
2. Nacionalnim združenjem LGBT LGL,³⁷ ki zagotavlja brezplačno pravno pomoč žrtvam zločinov iz sovraštva LGBTIQ, in
3. Rdečim križem³⁸ ki zagotavlja brezplačno pravno pomoč tujcem_kam iz držav nečlanic EU, ki so bili_e žrtve zločinov iz sovraštva.

Cilj platforme je **ponuditi pravno podporo žrtvam zločinov iz sovraštva in pomagati zmanjšati zamude pri prijavljanju zločinov iz sovraštva v**

³⁴ European Union Agency for Fundamental Rights. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. p. 22. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>

<https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>

³⁵ *Report hate crimes*. Mano Teisés Pranesk.<https://manoteises.lt/pranesk/en/>.

³⁶ *Europos Zmogaus Teisy Fondas* (EFHR). <https://lt.efhr.eu/>

³⁷ *LGL – Nacionalin| LGBT teisy organizacija*. <https://www.lgl.lt/>

³⁸ *Teisin|pagalba. Red Cross Lithuania*. <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/teisine-pagalba/>

Litvi. Poleg tega želi spodbujati prijavo zločinov iz sovraštva z zagotavljanjem alternativne platforme za prijavo zločinov za žrtve takih kaznivih dejanj. Platforma za prijavo je na voljo v štirih jezikih: litovščini, angleščini, ruščini in poljščini. V celoti jo upravljajo nevladne organizacije, litovska policija pa je uradni partner te pobude.

Postopek prijave je naslednji: oseba, ki prijavlja, posreduje informacije o sebi, okoliščinah storjenega zločina, o tem, ali želi prijaviti zločin policiji in ali potrebuje podporo, ter omogoči upravljavcem platforme za prijavo zločinov iz sovraštva, da nadaljujejo uporabo posredovanih informacij. Ker ima prijavitelj_ica popolno diskrecijsko pravico glede nadaljnega ravnanja, se lahko prijava posreduje organom pregona ali zgoraj navedenim organizacijam civilne družbe, ki lahko zagotovijo pravno pomoč ter psihološko in čustveno podporo, ali pa se sploh ne posreduje, temveč podatke iz prijave hrani litovski Center za človekove pravice.³⁹ Take informacije na anonimni način prispevajo k boljši in natančnejši statistiki zločinov iz sovraštva na nacionalni ravni. Poleg tega je lahko zanašanje na alternativne načine prijavljanja učinkovito orodje za preprečevanje zapoznelega prijavljanja zločinov iz sovraštva.

Platforma vsebuje tudi osnovne opredelitve, kot so pojem zločina iz sovraštva, razlika med zločinom iz sovraštva in sovražnim govorom ter koraki postopka prijave zločina iz sovraštva. Spletno mesto odraža intersekcijski pristop in osredotočenost na žrtve in prijavitelju_ici omogoča, da izbere več kazalnikov predsodkov in prejme informacije, specifične za njegov_n položaj.

Podobni primeri dobrih praks

Podobna dobra praksa iz Grčije je **Mreža za beleženje rasističnega nasilja (RVRN)**.⁴⁰ RVRN je bila ustanovljena leta 2011 z dvema glavnima ciljema:

³⁹ *Lithuanian Human Rights Center*. (March 26, 2019). <https://www.zmogausiteisiugidas.lt>

⁴⁰ *Racist Violence Recording Network*. ΕΕΔΑ - Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα ΤουΑνθρώπου. – glej <https://www.nchr.gr/en/racist-violence-recording-network.html>tudi poglavje Dokumentiranje.

odpraviti pomanjkanje uradnega sistema in vzpostavitev novega, učinkovitega sistema za dokumentiranje primerov nasilja, ki temelji na sovraštvu ali predsodkih, in spodbuditi sodelovanje različnih deležnikov, ki neodvisno dokumentirajo take primere, v katere so vpleteni posamezniki_ ce, ki iščejo njihove storitve. Temu je namenjena **telefonska linija grške policije za pomoč proti rasističnemu nasilju** (11414), na kateri je mogoče prijaviti kazniva dejanja, storjena iz diskriminatornih nagibov. Telefonska linija je odprta 24 ur na dan ter zagotavlja anonimnost žrtev in zaupnost komunikacije. V Italiji je omenjena **telefonska linija za pomoč homoseksualcem kam (Gay Help Line)** na voljo na celotnem ozemlju. Te telefonske linije se lahko obravnavajo bolj kot orodja za podporo žrtvam, kljub temu pa lahko neposredno ali posredno prispevajo k prijavljanju ali zbiranju natančnejših informacij o zločinih iz sovraštva. Društvo Háttér upravlja platformo **Prijavi homofobijo!**, na kateri je mogoče prijaviti primere zločinov iz sovraštva, sovražnega govora in diskriminacije. Uporabniki_ ce lahko ostanejo anonimni ali navedejo kontaktne podatke ter se odločijo, ali želijo, da se njihove zgodbe objavijo in/ali potrebujejo pomoč. Zgodbe, označene za objavo, se po urejanju delijo na spletnem mestu in uporabljajo v komunikaciji za nadaljnjo promocijo in ozaveščanje o težavah, s katerimi se osebe LGBTQI soočajo v vsakdanjem življenju.

Nasveti in priporočila

- Vzpostavitev medsektorskega sodelovanja in partnerstev med organizacijami civilne družbe in organi kazenskega pravosodja za spodbujanje prijavljanja zločinov iz sovraštva.
- Zagotovitev za uporabo enostavnih kanalov za prijavljanje/poročanje.
- Upoštevanje interseksijskega vidika in identitet, prepoznavanje večplastnih kaznivih dejanj iz sovraštva ter prilagajanje postopka prijave tem dejanjem.
- Promoviranje platform za prijavljanje/poročanje preko različnih kanalov za doseg širšega občinstva.
- Zagotovitev dostopnih kanalov za prijavljanje/poročanje, ki so

prilagojeni različnim potrebam žrtev (npr. več jezikov, uporaba kontrastnih barv, zagotavljanje alternativnega besedila, podnapisov in prepisov za slike in videoposnetke).

Dodatni viri

- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime recording, data collection and encouraging reporting. (2021). *Key guiding principles on encouraging reporting of hate crime: The role of law enforcement and relevant authorities*. https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196
- ▶ European Union Agency for Fundamental Rights. (2021). *Encouraging hate crime reporting: The role of law enforcement and other authorities*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/303805>
- ▶ Pezzella, F. S., Fetzer, M. D., & Keller, T. (2019). The Dark Figure of Hate Crime Underreporting. *American Behavioral Scientist*, 000276421882384. <https://doi.org/10.1177/0002764218823844>

Pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj

Opis problema

Sprejetje zakonodaje, ki priznava zločine iz sovraštva na vseh ustreznih podlagah, je le prvi korak k učinkovitemu odzivu na zločine iz sovraštva. Organi pregona in kazenskega pravosodja morda **potrebujejo smernice** o tem, kako razlagati nekatere vidike zakona. Tudi če je opredelitev zločina iz sovraštva jasna, je njegovo prepoznavanje in dokazovanje lahko težavno, saj vključuje oceno notranjega duševnega stanja (motiva) storilca_ke. Zato je bil pojem **kazalnikov predsodkov/pokazatelj pristranskosti** razvit kot heuristično orodje za lažje prepoznavanje zločinov iz sovraštva in usmerjanje preiskovalnih postopkov. Nadaljna travmatizacija je problem v številnih kazensko-pravnih postopkih, in je zaradi občutljive narave kaznivih dejanj in družbenega položaja večine žrtev še posebej pogosta v postopkih za obravnavo zločinov iz sovraštva. Strokovnjaki_nje na področju pregona in kazenskega pravosodja zato potrebujejo navodila, kako se **izogniti nadaljnji travmatizaciji ter zagotoviti obzirno in spoštljivo ravnanje z žrtvami**.

Pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj so podzakonski akti, ki jih **uradno sprejmejo pristojni javni organi**: organom pregona in kazenskega pravosodja dajejo praktična navodila, kako naj opravljajo naloge, ki jim jih nalaga zakon. Vzpostavljajo standardne

postopke, s katerimi zagotavljajo, da se pri vsakodnevnem delovanju teh organov izpolnjujejo pravne obveznosti in najboljše prakse. Poleg tega, da zagotavljajo smernice strokovnjakov_injam, so tudi merilo, na podlagi katerega je mogoče oceniti obravnavo posameznih primerov, in so lahko podlaga za usposabljanje strokovnjakov_inj.

Pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj je mogoče sprejeti tudi v državah, ki v svoji kazenski zakonodaji zločinov iz sovraštva ne priznavajo kot posebno vrsto kaznivega dejanja. Zločini iz sovraštva so vedno kazniva dejanja, zato jih je treba preiskovati, preganjati in sankcionirati ne glede na to, ali zakon predpisuje strožje sankcije za kazniva dejanja, storjena zaradi predsodkov, ali za kazniva dejanja, storjena zlasti proti določeni skupini žrtev. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je ugotovilo, da so organi dolžni preiskati in pri izrekanju kazni upoštevati motiv kaznivega dejanja iz predsodkov, tudi če ni določbe *sui generis* o zločinih iz sovraštva ali če **diskriminatorni nagibi** niso priznani kot oteževalna okoliščina.⁴¹ Pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj lahko vključujejo tudi izrecno priznanje intersekcionalnih ali večplastnih zločinov iz sovraštva. Taki protokoli lahko pomagajo **zapolniti zakonodajne vrzeli** ter uskladiti zakonodajo in prakso s sodbo ESČP.

Vodilna dobra praksa

Julija 2019 je madžarski načelnik policije izdal **Navodilo ORFK št. 30/2019. (VII. 18.)** o nalogah policije v zvezi z zločini iz sovraštva. Navodilo vsebuje jasno opredelitev zločina iz sovraštva, ki temelji na opredelitvi OVSE ODIHR, vključuje pa tudi sklice na določena kazniva dejanja v madžarskem kazenskem zakoniku; splošno dolžnost, da se v primeru vseh kaznivih dejanj razišče potencialni motiv pristranskosti; seznam kazalnikov predsodkov/seznam pokazateljev pristranskosti; dolžnost, da se vsi kazalniki predsodkov

⁴¹ Case of Angelova and Iliev v. Bulgaria (Application no. 55523/00), (2007). par. 115–117. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-81906>

zapišejo v spis primera; dolžnost, da se o vseh zločinih iz sovraštva interno obvesti nadzorni center poveljstva in nacionalnega_o koordinatorja_ko za zločine iz sovraštva, pa tudi dolžnost spremljanja vseh primerov sovraštva, tudi tistih, ki ne dosežejo praga kaznivosti. Navodilo pojasnjuje, da se lahko obdelujejo posebne kategorije osebnih podatkov (neposredna vprašanja se lahko zastavijo in zabeležijo odgovori), če je to potrebno za preiskavo. Navodilo vzpostavlja tudi institucionalno strukturo znotraj policije: mrežo za obravnavo zločinov iz sovraštva (szakvonal), ki jo sestavljajo nacionalni_a koordinator_ka za obravnavo zločinov iz sovraštva, člani_ce mreže na okrožni ravni in lokalni_e mentorji_ice. Navodilo vsebuje tudi dolžnost, da se vsem uniformiranim policistom_kam in preiskovalcem_kam zločinov iz sovraštva vsako leto zagotovi usposabljanje o zločinih iz sovraštva.

Navodilo prav tako vsebuje **posebne smernice o tem, kako komunicirati z žrtvami**, da se zmanjša sekundarna viktimizacija in izboljša sodelovanje žrtev. Predpisuje, da »*policist_ka z žrtvijo komunicira na miren, objektiv in – v mejah profesionalne komunikacije – podporen način. Policist_ka ne sme izražati osebnih sodb o vedenju, kulturi, izvoru, skupnosti žrtve ter se mora vzdržati uporabe fraz ali besed, ki izražajo stereotipe in predsodke, ter obtoževanja žrtve.*« Policisti_ke morajo žrtvi zagotoviti dovolj informacij o pričakovanem poteku policijskih postopkih in načinih, kako komunicirati s policijo, ter o storitvah za podporo žrtvam, ki jih zagotavljajo javni organi in organizacije civilne družbe. V navodilu je poudarjeno, da morajo policisti_ke posebno pozorno preveriti, ali žrtev potrebuje posebno obravnavo. V zvezi s posebnimi vrstami osebnih podatkov navodilo pojasnjuje, da se dejanske ali domnevne osebne značilnosti beležijo le v obsegu, ki je potreben za postopek, in na način, ki spoštuje dostojanstvo, potrebe in ranljivost žrtve.

Navodilo priznava **skupnostno razsežnost zločinov iz sovraštva** in določa, da je treba v primeru suma na zločin iz sovraštva »*družbenim skupinam, ki imajo enake značilnosti kot žrtev, ki jo je storilec_ka napadel_la, sporočiti, da bodo vsi zločini iz sovraštva temeljito preiskani*«. Če so se v kraju zgodili podobni incidenti proti žrtvi ali članom_icam skupin, ki imajo enake značilnosti kot žrtev, jih policisti zabeležijo v spis in objavijo pozive za priče s posebnim poudarkom na skupnosti žrtve.

Sprejetje policijskega protokola je bilo posledica skoraj **desetletnega zagovorniškega dela organizacij civilne družbe**, zlasti **Delovne skupine proti zločinom iz sovraštva (WGAHC)**,⁴² koalicije organizacij civilne družbe in akademikov_kinj. Pogosti argumenti proti sprejetju so bili, da (1) za zločine iz sovraštva niso potrebna posebna znanja, veščine ali postopki, ampak jih je treba preiskovati kot vsa druga kazniva dejanja, (2) policija ne more oblikovati protokola za vse vrste kaznivih dejanj in (3) preiskav ni mogoče standardizirati, policisti_ke se morajo po lastni presoji odločiti za najboljši način ukrepanja. Organizacije civilne družbe so objavile poročila o sistemskih pomanjkljivostih organov kazenskega pregona pri izvajanju zakonodaje in opozorile na mednarodne dobre prakse s takimi protokoli, da bi ovrgle te argumente. Do prelomnice je prišlo leta 2016, ko je vlada sprejela priporočilo za pripravo takega protokola, na katerega bi se lahko pozneje sklicevala pri domačem zagovorništvu. Leta 2017 je policija potrdila, da dejansko pripravlja tak protokol. Dokument je bil pripravljen v sodelovanju med WGAHC, ki je pripravil seznam vprašanj, ki jih je treba vključiti, in policijo, ki je pripravila besedilo in dokument nato leta 2019 sprejela.

Podobni primeri dobrih praks

Podobne protokole in smernice pozna tudi več drugih držav. V Litvi je na primer Generalno državno tožilstvo izdalo **Metodološka priporočila o predkazenskem postopku v zvezi z zločini iz sovraštva in sovražnim govorom**, katerih najnovejša različica je začela veljati aprila 2020. Leta 2015 je Center za pravne študije in specializirano usposabljanje katalonske vlade izdal **Praktični priročnik za preiskovanje in pregon zločinov iz sovraštva in diskriminacije**. Katalonsko ministrstvo za notranje zadeve je leta 2016 sprejelo **Akcijski protokol varnostnih sil za zločine iz sovraštva in ravnanja, ki kršijo pravne norme o diskriminaciji**.

⁴² Glej tudi poglavje Medsektorsko sodelovanje.

Nasveti in priporočila

- Sprejetje pravilnikov in navodil glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj za izboljšanje izvajanja zakonodaje ali zapolnitev zakonodajnih vrzeli.
- Vključitev celovite in razumljive opredelitve zločinov iz sovraštva.
- Vključitev seznama kazalnikov predsodkov in dolžnosti, da se ti kazalniki zabeležijo v spisu preiskovane zadeve.
- Uporaba jezika, ki omogoča prepoznavanje diskriminatornih nagibov oz. motivov, ki izhajajo iz predsodkov.
- Vključitev praktičnih navodil o tem, kako se izogniti nadaljnji travmatizaciji ter zagotoviti obzirno in spoštljivo ravnanje z žrtvami.
- Vključitev organizacij civilne družbe v pripravo in ocenjevanje takih protokolov.

Dodatni viri

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2021). *Model Guidance on Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims in the Criminal Justice System*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/499513.pdf>
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2014). *Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/o/o/124532.pdf>
- ▶ *Investigation of Hate Crimes**. International Association of Chiefs of Police (IACP). <https://www.theiacp.org/resources/policy-center-resource/hate-crimes>

Usposabljanje strokovnjakov_inj

Opis problema

Dobra zakonodaja in celo izpopolnjeni pravilniki in navodila glede izvedbe preiskave in pregona kaznivih dejanj ne zagotavljajo ustreznega izvajanja zakonodaje ali preprečevanja nadaljnje travmatizacije, če se jih strokovnjaki_nje, ki naj bi jih izvajali, ne zavedajo ali ne vedo, kako jih izvajati. Ni dovolj, da imamo samo ustrezno nacionalno zakonodajo o zločinih iz sovraštva, njeno učinkovito izvajanje je treba zagotoviti z obsežnim usposabljanjem predstavnikov_c organov pregona in kazenskega pravosodja.⁴³

Osnovno usposabljanje uslužbencev_k organov pregona (tj. policistov_k) in zaposlenih v kazenskoopravnem sistemu ne obravnava v zadostni meri posebnosti zločinov iz sovraštva in specifičnih potreb žrtev zločinov iz sovraštva. Programi osnovnega in nadaljnega usposabljanja ne pripravijo strokovnjakov_inj kazenskega pravosodja na učinkovito preiskovanje zločinov iz sovraštva in na partnersko sodelovanje, da bi se zagotovilo preiskovanje in preganjanje incidentov, ki so posledica predsodkov, ter kaznovanje storilk_cev v skladu z določbami zakona, ki se nanaša na zločine iz sovraštva. Zaradi posebne narave zločinov iz sovraštva morajo imeti

⁴³ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime training and capacity building for national law enforcement. (2021). *Mapping Hate Crime Training For Law Enforcement And Criminal Justice Authorities in the European Union*. pp. 9–10. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/wg_hate_crime_training_report_mapping_national_activities.pdf

zaposleni v organih pregona in kazenskega pravosodja, zlasti policija, potrebno znanje in spretnosti za sodelovanje z žrtvami zločinov iz sovraštva in za zagotavljanje pomoči žrtvam teh dejanj na obziren in spoštljiv način.⁴⁴ Zavedanje lastnih predsodkov in razumevanje, kako ti predsodki vplivajo na njihovo delo z žrtvami zločinov iz sovraštva in na podporo, ki jo dajejo, zagotavlja, da bodo k žrtvam in pričam pristopali_e z empatijo in kar največjo obzirnostjo, s čimer bodo zmanjšali_e ponovno viktimizacijo in se izognili_e nadaljnji travmatizaciji.

Programi usposabljanja morajo temeljiti na nacionalnih akcijskih načrtih in strategijah, ki določajo cilje: usposabljanje mora ustrezati metodam, ki se uporabljajo v boju proti zločinom iz sovraštva. Multidisciplinarni in večstopenjski pristop krepi tudi usklajevanje ustreznih organov (tj. policije, tožilstva, sodstva in sistema za podporo žrtvam) in njihovo medsebojno sodelovanje.⁴⁵

Pomanjkanje znanja ali razumevanja organov pregona oziroma kazenskega pravosodja je vir številnih težav, obravnavanih tudi v tem priročniku, npr. nezadostna razvrstitev kaznivih dejanj, neprijavljanje, neizvajanje preiskav in nekaznovanje incidentov, motiviranih s predsodki, kot zločinov iz sovraštva, neupoštevanje posebnih potreb žrtev zločinov iz sovraštva, neupravičeno nepriznavanje vpliva zločinov iz sovraštva na skupnost, s predsodki obremenjeno obravnavanje žrtev ali prič in še bi lahko naštevali.⁴⁶ Te pomanjkljivosti kazenskopravnega sistema je treba odpraviti

⁴⁴ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022).

Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims: Training Course for Criminal Justice Professionals. p. 23. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/512437.pdf>

⁴⁵ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. (2017). *Hate Crime Training for Law Enforcement and Criminal Justice Authorities: 10 Key Guiding Principles*. p. 6. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/hlg_conclusions_paper_hate_crime_training_final_rev_43050.pdf

⁴⁶ Bayer, J., & Bárd, P. (2020). Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate-General for Internal Policies. pp. 101-105. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)

čim prej, in sicer s prilagojenimi in celovitimi programi usposabljanja, ki temeljijo na oceni potreb, se izvajajo z najprimernejšo metodologijo, posredujejo kakovostno vsebino in se redno spremljajo. Dejavnosti usposabljanja morajo biti redne, tj. ne smejo biti omejene na osnovno usposabljanje in občasne programe nadaljnjega usposabljanja. Usposabljanje o zločinih iz sovraštva ni namenjeno le zaposlenim v organih pregona in kazenskega pravosodja, temveč tudi odvetnikom_cam, pravnikom_cam in osebam, ki sodelujejo s službami za podporo žrtvam.

Vodilna dobra praksa

Nadzorni organ za varnost pred dejanji diskriminacije (OSCAD)⁴⁷ je italijanski medagencijski javni organ, ki je bil ustanovljen septembra 2010 z odlokom načelnika policije. Cilj OSCAD je sistematizirati in dodatno spodbuditi dejavnosti, ki jih izvajata italijanska nacionalna policija in karabinjeri_ke na področju preprečevanja in boja proti zločinom iz sovraštva.

Glavni cilji OSCAD so:

- preprečiti zločine iz sovraštva, sovražni govor in vse oblike diskriminacije;
- olajšati podajanje prijav zločinov iz sovraštva za učinkovit boj proti pojavu neprijavljanja in s tem povečanje njegove prepoznavnosti;
- izvajati spremljanje/monitoring, tudi s poglobljeno analizo odprtih virov;
- predlagati ustrezne ukrepe, spremljati potek obravnavanja pritožb in svetovati policijskim organom;
- ozaveščati, usposabljati in redno posodabljati spretnosti uslužbencev_k organov pregona za boj proti pojavu nezadostnega klasificiranja;

⁴⁷ *Observatory for security against acts of discrimination—OSCAD*. Polizia di Stato. <https://www.polizia-distato.it/articolo/25241>

- okrepiti sodelovanje z organizacijami civilne družbe in italijanskim nacionalnim organom za enakost.

Vsako dejavnost OSCAD (usposabljanje, komunikacijske kampanje, memorandumi o soglasju, sodelovanje z organizacijami civilne družbe itd.) mora odobriti generalni direktor_ica policije za javno varnost, potem ko od namestnika_ce generalnega direktorja_ice za javno varnost – direktorja_ice kriminalistične policije, ki je tudi predsednik_ca OSCAD, prejme podrobne informacije o dejavnosti.

Prednostna naloga OSCAD-a je **usposabljanje**; je orodje za ozaveščanje policijskega osebja in izboljšanje njihovih prizadevanj za preprečevanje diskriminacije in zločinov iz sovraštva ter boj proti njim. Teme usposabljanj in informativnih seminarjev zajemajo OSCAD in njegov mandat, etnično profiliranje, sovražni govor v družbenih medijih, človekove pravice v zakonodaji in praksi, zločine iz sovraštva, storjene proti lezbijkam, gejem, biseksualcem_kam, transeksualcem_kam in interseksualcem_kam, vprašanja pripadnikov_c Romov, Sintov in potujočih skupin, krepitev zmogljivosti organov pregona ter ravnanje z ranljivimi žrtvami.⁴⁸

Kot mnoge podobne pobude se tudi OSCAD sooča s številnimi **ovirami in izzivi**, kot so ohranjanje zavezanosti vlade, policije in vseh zadevnih zainteresiranih strani, težave pri zbiranju kakovostnih podatkov o zločinih iz sovraštva za opredelitev ciljnih ukrepov in strategij ter zagotavljanje potrebnih finančnih, človeških idr. virov.

Podobni primeri dobrih praks

Ni enostavno najti sistematičnih pristopov k usposabljanju o zločinih iz sovraštva, kot jih ponuja OSCAD, vendar se v EU izvajajo tudi druge dobre

⁴⁸ *Promising Practice: Observatory for Security against Acts of Discrimination OSCAD*. (August 19, 2021). European Union Agency for Fundamental Rights. <http://fra.europa.eu/sl/promising-practices/observatory-security-against-acts-discrimination-oscad-o>

prakse. **Katalonska služba za celovito pomoč LGBTI (SAI)**⁴⁹ se ukvarja z osebami, ki doživljajo, so doživljale ali jim grozi diskriminacija ali nasilje na podlagi spolne usmerjenosti, spolne identitete ali spolnega izraza. Ta služba pomaga tako osebam LGBTIQ in njihovim skupnostim kot tudi strokovnjakov_injam, ki se ukvarjajo z zadevnimi vprašanji. Med številnimi drugimi dejavnostmi SAI ponuja usposabljanje o raznolikosti in pravicah LGBTIQ za javne organe.

Mreža za beleženje rasističnega nasilja (RVRN)⁵⁰ je grška pobuda, ki zagotavlja medicinske, socialne in pravne storitve ter hkrati ohranja neposreden stik z žrtvami nasilja na podlagi rase in žrtvami drugih nasilnih napadov zaradi sovraštva ali predsodkov. Njihov cilj je sistematično beleženje nasilnih dejanj, storjenih iz diskriminatornih nagibov, poleg tega pa javnim organom in organizacijam civilne družbe zagotavljajo tudi usposabljanje o zločinih iz sovraštva glede vprašanj, povezanih z ugotavljanjem, beleženjem in obravnavanjem zločinov iz sovraštva.

Nasveti in priporočila

- Vključitev usposabljanja o zločinih iz sovraštva v učne načrte osnovnega in nadaljnega usposabljanja strokovnjakov_inj s področja kazenskega pravosodja.
- Uporaba obstoječega gradiva za usposabljanje in možnosti spletnega učenja; oblikovanje usposabljanja, posebej prilagojenega ciljnim skupinam.
- Izvedba učnih dejavnosti, ki temeljijo na praksi (pri usposabljanju o zločinih iz sovraštva).
- Zagotovitev ustreznega financiranja dejavnosti usposabljanja, vključno s plačilom za strokovnjake_inje, ki delujejo kot izobraževalci_ke.

⁴⁹ Xarxa SAI. Departament d'Igualtat i Feminismes. <http://igualtat.gencat.cat/ca/ambits-dactuacio/lgb-ti/xarxa-sai>

⁵⁰ *Racist Violence Recording Network*. ΕΕΔΑ - Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα ΤουΑνθρώπου. . Za podrobnosti glej poglavje Dokumentiranje. <https://www.nchr.gr/en/racist-violence-recording-network.html>

- Zagotovitev dodatnih kreditnih točk za usposabljanje in/ali potrdila o opravljenem usposabljanju udeležencem_kam po končanem usposabljanju.

Dodatni viri

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims: Training Course for Criminal Justice Professionals*. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/512437.pdf>
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2018). *Manual on Joint Hate Crime Training for Police and Prosecutors*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>
- ▶ European Commission, & EU Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). (2023). *Strategic approaches to embedding hate crime and hate speech training in national training programmes for law enforcement: A compass*. https://commission.europa.eu/system/files/2023-04/strategic_approaches_hct-hst_le.pdf
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. (2017). *Hate Crime Training for Law Enforcement and Criminal Justice Authorities: 10 Key Guiding Principles*. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/hlg_conclusions_paper_hate_crime_training_final_rev_43050.pdf
- ▶ EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance, Working Group on hate crime training and capacity building for national law enforcement. (2021). *Mapping Hate Crime Training For Law Enforcement And Criminal Justice Authorities in the European Union*. https://commission.europa.eu/system/files/2022-04/wg_hate_crime_training_report_mapping_national_activities.pdf

Strokovna specializacija

Opis problema

Kot je bilo že obravnavano, imajo žrtve zločinov iz sovraštva posebne in različne potrebe v primerjavi z žrtvami drugih kaznivih dejanj. Pogosto se tudi poudarja, da brez bistvenih spretnosti za prepoznavanje, preiskovanje in pregon zločinov iz sovraštva žrtvam ni mogoče zagotoviti pravičnosti; skupnosti, ki jih prizadenejo zločini iz sovraštva, pa nimajo zaupanja v sistem kazenskega pravosodja. Samo natančna, pravična in pregledna uporaba predpisov o zločinih iz sovraštva lahko zagotovi, da zločini iz sovraštva ne bodo ostali neprijavljeni, storilci_ke pa ne bodo ostali nekaznovani_e. Osebje, specializirano za zločine iz sovraštva in potrebe žrtev zločinov iz sovraštva, je bistvenega pomena za zagotavljanje ustreznega institucionalnega odziva na kazniva dejanja iz diskriminatornih nagibov.

Pomanjkanje specializacije na področju zločinov iz sovraštva v okviru kazenskopravnega sistema in podpornih storitev, ki so na voljo žrtvam, je povezano s premajhnim številom prijav, nepravilnim obravnavanjem in klasifikacijo primerov – to pa na koncu spodkopava zaupanje žrtev v to, da uradni postopki lahko zagotovijo učinkovito pravno sredstvo ali pravico. Nekatere institucije, na primer policija ali tožilstvo, so razvejane v številne oddelke s številnimi strokovnjaki_njami. Preiskovanje in pregon zločinov iz sovraštva sta brez specializiranih enot organov pregona lahko zahtevna, kar lahko povzroči neustrezne odzive na incidente iz diskriminatornih nagibov. Zaradi tega lahko marginalizirane skupnosti ostanejo brez zaščite in so izpostavljene nadaljnji viktimizaciji.

Brez strokovne specializacije na področju zločinov iz sovraštva v pravosodnem sistemu motiv sovraštva storilcev_k morda ne bo prepoznan – to krepi prepričanje, da zločini iz sovraštva niso sankcionirani in da so storilci_ke kaznovani_e le za različico kaznivega dejanja, ki ni motivirana s predsodki. Takšno sporočilo spodkopava vsa prizadevanja v boju proti zločinom iz sovraštva in odvrča žrtve od prijave incidentov, ki so posledica sovraštva. Potreba in pričakovanje po specializiranem osebju in/ali enotah za zločine iz sovraštva nista omejena na organe v sistemu kazenskega pravosodja – tudi osebje služb za podporo žrtvam (tako državnih kot organizacij civilne družbe) mora imeti enake kompetence. V idealnem primeru specializirane enote v sistemu kazenskega pravosodja in zunaj njega sodelujejo tako vertikalno kot horizontalno. Skratka, brez specializacije na področju zločinov iz sovraštva je težko natančno prepoznati, dokumentirati in se odzvati na incidente, motivirane s sovraštvom, posledica česar je premalo poročil in morebitno napačna ali pomanjkljiva klasifikacija kaznivih dejanj.

Vodilna dobra praksa

Od leta 2013 ima vsaka španska pokrajina svojega_o posebnega_o tožilca_ko, katerega_e glavna naloga je odziv na kazniva dejanja, ki ogrožajo načela enakosti in nediskriminacije; ti so del **Mreže tožilcev_k za kazenskopravno zaščito enakosti in proti diskriminaciji**.⁵¹ Te_i specializirane_i tožilke_ci so pod nadzorom glavne_ga tožilke_ca za zločine iz sovraštva in diskriminacijo pri španskem tožilstvu. To delovno mesto je bilo ustanovljeno leta 2011 kot odgovor na potrebo po institucionalnem reševanju problema diskriminacije in pomanjkanja zaščite žrtev. Mreža je nastala in še vedno deluje z namenom ponuditi usklajen in standardiziran odziv na zločine, ki temeljijo na sovraštvu in diskriminaciji. Da bi zagotovilo uresničitev cilja, je glavno državno tožilstvo pozvalo okrajna tožilstva, da dodelijo tožilca_ko,

⁵¹ *Delitos de odio y discriminación*. Ministerio Fiscal. <https://www.fiscal.es/-/delitos-de-odio-y-discriminacion>

specializiranega_o za zločine iz sovraštva.

Glavni_a tožilec_ka za zločine iz sovraštva in diskriminacijo ima naslednje **odgovornosti**:

- usklajevanje Mreže tožilcev_k za kazenskopravno varstvo enakosti in nediskriminacije
- zagotavljanje prepoznavanja zločinov iz sovraštva;
- statistični nadzor;
- spremljanje uvedenih ali obravnavanih postopkov zaradi zločinov iz sovraštva;
- skladnost z obveznostmi, ki jih je Španija prevzela v mednarodnih pogodbah, in tistimi, določenimi v predpisih, ki sestavljajo nacionalni pravni sistem, ter standardi, ki izhajajo iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP);
- vzdrževanje odnosov z drugimi institucijami in organi.

Ne glede na to, da ima specializirane tožilce_ke, se španski pravosodni sistem pri zločinih iz sovraštva še vedno sooča z različnimi **izzivi**. Eden od njih je, da velika večina primerov zločinov iz sovraštva ostane neprijavljena. V drugih primerih, ko je bil postopek sprožen kljub udeležbi ali posredovanju specializirane_ga tožilke_ca, je med sojenjem še vedno težko dokazati diskriminatorni nagib storilke_ca. Sodniki_ce sovraštvo neradi upoštevajo kot oteževalno okoliščino. Prav tako veliko zločinov iz sovraštva sploh ne pride do faze sojenja in ostane neobravnavanih, ker storilk_cev ni mogoče identificirati.

Mreža ima pomemben **vpliv** na kazenske postopke. Imenovanje tožilcev_k, specializiranih za zločine iz sovraštva, je omogočilo strokovno obravnavo posebnosti kaznivih dejanj, ki so motivirana s predsodki. Usposobljeni_e strokovnjaki_nje s potrebnimi znanji in kompetencami lahko učinkoviteje obravnavajo preiskave in pregon takšnih kaznivih dejanj. Mreža državnih tožilcev_k za kazenskopravno varstvo enakosti in nediskriminacije na splošno omogoča razvoj enotnih meril in tudi usklajeno ukrepanje v zvezi s pregonom zločinov iz sovraštva.

Podobni primeri dobrih praks

Helenska policijska služba za boj proti rasističnemu nasilju,⁵² ki deluje v Grčiji, je še ena javno vzdrževana pobuda v zvezi z zločini iz sovraštva. Leta 2012 sta bila po vsej Grčiji ustanovljena dva oddelka in 68 uradov za obravnavanje rasističnega nasilja. Cilj njihove ustanovitve je bil učinkovit boj proti rasno motiviranemu nasilju. V oddelkih in uradih je zaposlenih več kot 200 specializiranih policistov_k grške policije. Službe so med drugim pristojne za posredovanje po uradni dolžnosti ali na podlagi pritožb ali obtožb pri preiskavi in pregonu vseh vrst spodbujanja, priprave in izvajanja dejanj, ki lahko spodbujajo rasno diskriminacijo, sovraštvo ali nasilje nad osebami ali skupinami. Prav tako zbirajo in obdelujejo informacije in podatke o izvrševanju ali načrtovanju kaznivih dejanj z rasnimi značilnostmi, nadzorujejo kraje in območja s povečano nevarnostjo za rasistične napade ter obveščajo žrtve ali pritožnike_ce o njihovih pravicah in vodijo posebno evidenco o rasističnih incidentih.

Organizacija SOS Rasizem⁵³ iz Španije je namenjena zagotavljanju specializirane podpore žrtvam rasizma in si prizadeva za vpeljavo novih ukrepov, katerih cilj je povrniti škodo, ki so jo utrpeli žrtve rasizma, ter se zaveza za učinkovito priznavanje njihovih pravic. **Španska fundacija Sekretariat za Rome_inje (FSG)**⁵⁴ si z multidisciplinarnim pristopom prizadeva za celovito spodbujanje pravic Romov_inj. Med področji delovanja FSG je področje enake obravnave, katerega glavni cilj je boj proti diskriminaciji Romov_inj in zločinom iz sovraštva: evidentira in spremlja ta dejanja, pomaga žrtvam, ozavešča o pravicah Romov_inj ter ponuja dejavnosti usposabljanja za varnostnike_ce in pravosodne uslužbenke_ke.

⁵² *In general* | Ελληνική Αστυνομία. Hellenic Police Ministry of Citizen Protection. <https://www.astynomia.gr/hellenic-police-services-against-racist-violence/in-general/?lang=en>

⁵³ Qui som. SOS Racisme. <https://sosracisme.org/que-es-sos-racism/>. Za podrobnosti glej poglavje Podpora žrtvam.

⁵⁴ *Fundación Secretariado Gitano*. <https://www.gitanos.org/> Za podrobnosti glej poglavje Podpora žrtvam.

Nasveti in priporočila

- Ustanovitev enot, specializiranih za zločine iz sovraštva v okviru kazenskega pravosodja in služb za podporo žrtvam.
- Zagotavljanje specializiranega usposabljanja za strokovnjake_inje kazenskega pravosodja na področju zločinov iz sovraštva.
- Sodelovanje s prizadetimi skupnostmi za krepitev zaupanja v kazensko-pravni sistem in podporne storitve, ki so na voljo žrtvam.
- Obveščanje drugih strokovnjakov_inj in sodelavcev_k o zločinih iz sovraštva in redno obravnavanje teh vprašanj.

Dodatni viri

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Quality Specialist Support Services for Hate Crime Victims: Training Course*. <https://www.osce.org/files/f/document-s/a/7/515240.pdf>
- ▶ Pakouta, A. & Forsyth, A. (2020). *LGBT Liaison Officer's Manual of Guidance*. Metropolitan Police. <https://lgbt.police.uk/wp-content/uploads/2020/04/Liaison-Officer-Manual.pdf>

Medsektorsko sodelovanje

Opis problema

Za učinkovito preprečevanje zločinov iz sovraštva in odzivanje nanje je potrebno **široko medsektorsko sodelovanje med različnimi deležniki_cami, ki vključuje tako državne akterje_ke kot organizacije civilne družbe**. Ni enega samega organa, ki bi lahko izpolnil naloge preprečevanja zločinov iz sovraštva in podpore žrtvam zločinov iz sovraštva; za celovit odziv države na zločine iz sovraštva je potrebno odločno vključevanje organizacij civilne družbe kot partneric pri pripravi zakonodaje in politike, preventivnih aktivnostih in storitvah podpore žrtvam.

Za zagotovitev učinkovitega medsektorskega sodelovanja med različnimi zainteresiranimi stranmi, vključenimi v boj proti zločinom iz sovraštva, je potrebno **sodelovanje formalizirati**, po možnosti v okviru zakonodaje ali politik. Takšni strukturirani forumi za medsektorsko sodelovanje prinašajo številne koristi, saj lahko celovit odziv premaga razdrobljenost institucionalnih pomanjkljivosti v boju proti zločinom iz sovraštva.⁵⁵ Medsektorske oblike sodelovanja z več deležniki_cami temeljijo na oceni potreb, dokazih in strateških premislekih. Takšna ocena potreb se ne osredotoča le na raziskovanje temeljnih vzrokov zločinov iz sovraštva, ampak zajema tudi ugotavljanje institucionalnih pristojnosti, vrzeli, pomanjkljivosti in dobrih praks.

⁵⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2018). *Developing Interagency Co-operation Plans to Address Hate Crime: A Methodology*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). p. 8. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>

Poleg tega je treba upoštevati tudi:

- raziskave in podatke o zločinih iz sovraštva v domačem okolju;
- poročila nacionalnih institucij, ki se ukvarjajo z odzivanjem na zločine iz sovraštva;
- ustrezno domačo in mednarodno sodno prakso na področju človekovih pravic ter ugotovitve organov iz mednarodnih pogodb o človekovih pravicah;
- poročila organizacij civilne družbe, specializiranih za zločine iz sovraštva in podporo žrtvam, ter
- primerjalne dobre prakse iz drugih držav.⁵⁶

Oceno potreb je treba dopolniti z **opredelitvijo ustreznih deležnikov_ic**: čeprav je nujno določiti vodilno institucijo, ki bo skrbela za medsektorsko sodelovanje, je prav tako pomembno v celoti vključiti nedržavne deležnike_ce, ki opravljajo bistvene naloge in storitve na področju preprečevanja zločinov iz sovraštva in podpore žrtvam zločinov iz sovraštva.

Naloge, ki jih takšna medsektorska skupina za sodelovanje lahko oblikuje, so različne in od sporazuma ali načrta o sodelovanju je odvisno, kje je osrednja točka njenega delovanja.

Strateško medinstitucionalno sodelovanje lahko okrepi preprečevanje zločinov iz sovraštva: usklajeni posegi, ki obravnavajo temeljne vzroke zločinov iz sovraštva, tj. odpravljanje predsodkov in stereotipov, skupaj s sistemom podpore, osredotočenim na žrtve, in učinkovitim pregonom, lahko okrepijo preventivna prizadevanja. Razdrobljeni posegi bodisi ne upoštevajo temeljnih vzrokov za incidente, motivirane s predsodki, bodisi ne pomagajo žrtvam ali zmanjšujejo preventivni učinek pregona in sodnih postopkov. Preventivni ukrepi, ki so dovolj prilagodljivi lokalnim razmeram in jih izvajajo vsi ustrezni akterji_ke, vodijo k boljšim rezultatom.

Sodelovanje med policijo, tožilstvom in sodišči ustvarja edinstvene priložnosti za racionalizacijo in poenotenje razlage zakonodaje o zločinih

⁵⁶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2018). *Developing Interagency Co-operation Plans to Address Hate Crime: A Methodology*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). P. 18. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>

iz sovraštva na način, ki vodi k preprečevanju kakršnega koli pojava nekaznovanosti. Takšno usklajevanje zagotavlja, da preiskovalni organi sprejmejo potrebne ukrepe za utemeljitev ovadbe in da tožilstvo natančno opredeli kaznivo dejanje; le jasno obveščanje teh akterjev_k o dokaznih standardih lahko zagotovi, da noben prijavljen zločin iz sovraštva ne ostane nekaznovan. Oblikovanje enotnih in predvidljivih dokaznih standardov pomaga tudi organizacijam civilne družbe, ki pomagajo žrtvam, in krepi zaupanje v pravosodni sistem.

Spremljanje na vseh stopnjah kazenskega postopka in strateška analiza zbranih podatkov omogočata tudi sprotno razumevanje narave zločinov iz sovraštva, pomanjkljivosti v kazenskem postopku ali sistemu podpore žrtvam; kar je bistveno za pravočasne zakonodajne posege, usposabljanje ali politične posege.

Z medsektorskim sodelovanjem, zlasti z vključevanjem organizacij civilne družbe, ki zagotavljajo podporo žrtvam, se lahko vzpostavi komunikacijski kanal za **vključevanje pristopa, osredotočenega na žrtve**, njihove potrebe pa se lahko obravnavajo bolj neposredno in natančno.

Vodilna dobra praksa

V Litvi je bila **Delovna skupina za spodbujanje učinkovitega odziva na zločine iz sovraštva in sovražni govor** formalno ustanovljena leta 2020 z odlokom, ki ga je izdal minister za notranje zadeve.⁵⁷ Delovna skupina je bila sklicana v okviru projekta z naslovom »Izboljšanje odzivanja na zločine iz sovraštva in sovražni govor v Litvi«, financiranega iz programa Evropske unije za pravice, enakost in državljanstvo (2014–2020). Projekt so izvajali Ministrstvo za notranje zadeve, Generalno tožilstvo in Urad inšpektorja za novinarsko etiko.

Delovna skupina je bila prvi poskus v Litvi za določitev strukturirane oblike medsektorskega sodelovanja med ustreznimi državnimi akterji_ke

⁵⁷ Jsakymas D|l darbo grup|s sudarymo Nr. 1V-162, (2020). <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/de8241d056d611ea931dbf3357b5b1co/qkKxLxzzDA>

(tj. predstavniki_ce Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za socialno varnost in delo, Generalnega tožilstva, Policije, Urada inšpektorja za novinarsko etiko itd.) ter organizacijami civilne družbe in mednarodnimi organizacijami, ki delajo z ranljivimi skupinami (npr. organizacije za pravice LGBTQI, pravice invalidov_k ali pravice Romov_inj). Njeno delovanje se financira iz proračuna Ministrstva za notranje zadeve, vendar njeni člani ne prejemajo plačila.

Cilj ustanovitve delovne skupine je bil obravnavati različna in večdimenzionalna vprašanja, povezana z zločini iz sovraštva in sovražnim govorom, zato so njene pristojnosti prilagojene temu cilju. Naloge delovne skupine, kot so določene v odloku, vključujejo:

- preučevanje in pripravo ustreznih predlogov za ozaveščanje javnosti o zločinih iz sovraštva in sovražnem govoru, spodbujanje dialoga z ranljivimi skupnostmi ter preučevanje drugih vprašanj v zvezi s povečanjem učinkovitosti boja proti zločinom iz sovraštva in sovražnemu govoru;
- spremljanje izvajanja mednarodnih obveznosti Republike Litve na področju preprečevanja zločinov iz sovraštva in sovražnega govora ter priprava predlogov za njihovo ustrezno izvajanje;
- obravnava zakonodaje in osnutkov zakonodaje ter akcijskih načrtov in osnutkov akcijskih načrtov v zvezi s preprečevanjem zločinov iz sovraštva in sovražnega govora;
- preučevanje vprašanj, pomembnih za izboljšanje spremljanja stanja na področju zločinov iz sovraštva in sovražnega govora v Litvi;
- priprava in objava letnega poročila o stanju na področju zločinov iz sovraštva in sovražnega govora v Litvi ter
- izmenjava ustreznih informacij o načrtovanih in tekočih dejavnostih ter dobrih praksah na področju preprečevanja zločinov iz sovraštva in sovražnega govora.

Delovna skupina lahko na lastno pobudo organizira razprave, seminarje itd. za ozaveščanje o zločinih iz sovraštva in sovražnem govoru, pomenu prijavljanja, večjo skladnost z mednarodnimi obveznostmi Litve ter krepitev pristojnosti organov pregona in drugih državnih institucij ter organizacij civilne družbe.

Pomembno je, da delovna skupina ne le racionalizira državna in ne državna prizadevanja za učinkovit boj proti zločinom iz sovraštva in sovražnemu govoru, temveč tudi zagotovi edinstveno platformo za obravnavo posebnih potreb ranljivih skupnosti, ki jih ta kazniva dejanja nesorazmerno prizadenejo (kot so skupnost LGBTIQ, migranti_ke, etnične manjšine), ter strukturiran komunikacijski kanal med organizacijami civilne družbe in ključnimi organi pregona.

Podobni primeri dobrih praks

Nacionalni svet za boj proti rasizmu in nestrpnosti (NCRI) je bil v Grčiji ustanovljen z zakonom 4356/2015 (Uradni list A 181/24. 12. 2015). Je kolektivni organ, ki svetuje in podaja mnenja ter sodi pod okrilje generalnega sekretariata za človekove pravice pri Ministrstvu za pravosodje. Sestavljajo ga vladni organi, tj. predstavnice_ki ministrstev z ustreznimi pooblastili, organizacije civilne družbe in tudi nacionalne institucije za človekove pravice.

Njegove glavne naloge so:

- oblikovanje politik za preprečevanje rasizma in nestrpnosti ter boj proti njima, da se zagotovi zaščita oseb in skupin, ki postanejo tarče zaradi rase, barve kože, nacionalnega ali etničnega porekla, socialnega statusa, verskega ali drugega prepričanja, invalidnosti, spolne usmerjenosti, spolne identitete ali spolnega izraza;
- nadzor nad izvajanjem zakonov proti rasizmu in nestrpnosti ter njihovo skladnostjo z mednarodno in evropsko zakonodajo in
- spodbujanje in usklajevanje dejavnosti vključenih organov za učinkovitejše obravnavanje tega pojava in spodbujanje sodelovanja s civilno družbo na tem področju.

NCRI je pripravil prvi Nacionalni akcijski načrt za boj proti rasizmu in nestrpnosti za obdobje 2020–2023⁵⁸ in oblikoval tudi Vodnik o pravicah žrtev

⁵⁸ Jsakymas d|l darbo grup|s sudarymo Nr. 1V-162, (2020). <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/de8241d056d611ea931dbf3357b5b1c0/qkKxLxzzDA>

zločinov iz sovraštva, ki je na voljo v desetih jezikih.⁵⁹ Obsežno je ozaveščal o vprašanih rasizma, diskriminacije in nestrpnosti.⁶⁰

Madžarsko Delovno skupino proti zločinom iz sovraštva (WGAHC) je leta 2012 ustanovilo pet organizacij civilne družbe (Amnesty International Madžarska, društvo Hättér, Madžarski helsinški odbor, Madžarska zveza za državljanske svoboščine, Urad za pravno zaščito etničnih in nacionalnih manjšin) z namenom združiti moči za učinkovitejši pristop k zločinom iz sovraštva. Poleg predstavnikov_c organizacij civilne družbe pri delu WGAHC sodelujejo tudi posamezni_e strokovnjaki_nje⁶¹ WGAHC nenehno zagotavlja strokovne prispevke k osnutkom zakonov in vlaga pobude za okrepitev državnih odzivov na kazniva dejanja iz sovraštva. Izvaja raziskave za boljše razumevanje pojava zločinov iz sovraštva in opredelitev novih orodij v boju proti incidentom iz sovraštva. WGAHC je razvila učne načrte in izvedla programe usposabljanja za strokovnjake_inje, ki se ukvarjajo z zločini iz sovraštva. Nekatere organizacije članice ponujajo brezplačno pravno pomoč žrtvam zločinov iz sovraštva. WGAHC spodbuja dobre strokovne odnose z drugimi organizacijami civilne družbe, ki zastopajo ali podpirajo žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva, s policijo, z državnim tožilstvom, drugimi organi in s sodstvom. Čeprav WGAHC sam po sebi ni medsektorski (člani_ce WGAHC so le organizacije civilne družbe in akademiki_kinje, javni organi niso vključeni), se je kot jasna kontaktna točka izkazal za zelo koristno orodje za spodbujanje dialoga med civilno družbo in javnimi organi.

Mreža za beleženje rasističnega nasilja, ki je podrobneje opisana v poglavju o dokumentiranju, je tudi dobra praksa za medsektorsko sodelovanje.

⁵⁹ Dostopno na: <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/GUIDE-LAST.pdf>.

⁶⁰ Glej na primer televizijske prispevke o pravicah beguncev in potrebi po vključevanju otrok beguncev v javno izobraževanje. <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/Pagosmia-imera-pros-fygon.mp4> in https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/KETHI_Spot_Prosfygopoula.mp4

⁶¹ *Working Group Against Hate Crimes (GYEM)*. (9.5.2013). Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport. <https://www.gyulolellen.hu/en/about-us>. Za podrobnosti glej poglavje Medsektorsko sodelovanje.

Nasveti in priporočila

- Oblikovati pravno podlago za vsako medsektorsko sodelovanje, ki zagotavlja njegovo trajnostno delovanje.
- Vključiti vse ustrezne zainteresirane strani, tj. tako državne organe kot organizacije civilne družbe, da se zagotovi upoštevanje vseh stališč.
- Mandat medsektorskih teles naj temelji na poglobljeni oceni potreb, njihove dejavnosti pa naj bodo prilagojene ciljem, določenim v ustanovitvenem sporazumu.
- Vzpostaviti sistem spremljanja in vrednotenja sodelovanja med vključenimi deležniki ter pravočasno izvesti potrebne prilagoditve.

Dodatni viri

- ▶ Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR). (2022). *Compendium: Practices of Civil Society and Government Collaboration for Effective Hate Crime Victim Support*. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/514165.pdf>
- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2018). *Developing Interagency Co-operation Plans to Address Hate Crime: A Methodology*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/402296.pdf>
- ▶ EU High Level Group on combating hate speech and hate crime. (2023). *Key guiding principles on cooperation between law enforcement authorities and civil society organisations*. https://commission.europa.eu/system/files/2023-03/KGP%2000n%20cooperation%20LEAs%20CSOs_final.pdf

Odziv skupnosti

Opis problema

Obsodba storilca_ke ni edini način za ublažitev škodljivih posledic zločina iz sovraštva za posameznika_co, skupnost in družbo. Zločini iz sovraštva so **simbolična kazniva dejanja**, ki žrtvi in njeni družbeni skupini sporočajo, da niso enakopravni_e člani_ce družbe, da ji ne pripadajo. Prisotnost določb o zločinih iz sovraštva in njihovo izvrševanje v posebnih kazenskih postopkih je odzivno sporočilo, ki izraža, da politična skupnost zavrača pristranskost in sovražnost med skupinami ter potrjuje vrednote enakosti in nediskriminacije. Kazenskopravne sankcije pa niso edini način za posredovanje takega sporočila, podoben učinek imajo lahko tudi javni izrazi solidarnosti in pripadnosti.

Taki odzivi, ki niso povezani s kazenskim pravosodjem, so še posebej pomembni, saj **so odzivi kazenskega pravosodja pogosto neuspešni**. Če storilec_ka ni identificiran_a, ga_je ni mogoče preganjati in sankcionirati, pravica pa ni zagotovljena. Tudi če je storilec_ka identificiran_a, lahko preiskava in kazenski pregon trajata mesece ali leta, do takrat pa je že povzročena simbolna škoda kaznivega dejanja. Uporaba restorativnih metod, kot je mediacija, ki storilcu_ki omogoča, da se opraviči ter popravi posledice finančne, čustvene in psihološke škode, storjene žrtvi, ter intervencije na ravni skupnosti, kot sta javna obsodba kaznivega dejanja in izražanje solidarnosti z žrtvijo, so lahko močna alternativa ali dopolnilo kazenskimi sankcijam.

Toda pozornost javnosti na incidente iz sovraštva lahko prinese tudi neželjeno pozornost na primere zločinov iz sovraštva, kar lahko ponovno travmat-

izira žrtve, tudi če je cilj takih sporočil, da jih podpre. Pristojni organi, organizacije civilne družbe in javne osebnosti bi morali pred javnim poročanjem o primeru skrbno oceniti morebitni vpliv pozornosti javnosti na počutje žrtve.

Vodilna dobra praksa

Marc (izmišljeno ime) je 54-letni homoseksualec, ki živi v majhni občini Ordis v provinci Girona (Španija) s 373 prebivalci_kami. Nekega jutra je bil njegov kombi pobarvan s svastikami v barvi fuksije in sovražnim sporočilom, ki se je glasilo: »Pedri umrite!« Storilca_ke ni bilo mogoče identificirati, zato kazenski postopek ni prinesel nobenega rezultata. Kljub temu pa napad ni ostal nenaslovljen: **njegova skupnost se mu je postavila v bran in izrazila solidarnost do njega**. Njegovi_e sosedje_e so organizirali_e protestni shod proti napadu, mestna uprava je klopi pobarvala v mavrične barve, trg pa poimenovala »Kotiček harmonije«.

Podobni primeri dobrih praks

Leta 2012 so na Madžarskem na ulici žalili 90-letnega nekdanjega glavnega rabina. Predstavniki treh osrednjih zgodovinskih cerkva na Madžarskem, predsednik Madžarske katoliške škofovske konference, predsednik glavne sinode Reformirane cerkve na Madžarskem in predsedujoči škof Luteranske cerkve na Madžarskem, so izdali **skupno sporočilo za javnost**, v katerem so obsodili napad, predsednik republike pa je **osebno obiskal** rabina. Leta 2013 so tri udeležence Budimpeške parade ponosa, med katerimi sta bila dva Roma, brutalno napadli_e skrajni_e desničarski_e protestniki_ce. Ministrstvo za človeške vire je izdalo kratko **sporočilo za javnost**, v katerem je obsodilo napad in izrazilo upanje, da bodo storilci_ke identificirani_e.

Nasveti in priporočila

- Organi pregona in kazenskega pravosodja bi morali obveščati o primerih zločinov iz sovraštva ob ustreznem upoštevanju zasebnosti žrtev.
- Voditelji_ce lokalnih skupnosti, politiki_čarke in javne osebnosti bi morali_e javno obsoditi napade iz sovraštva in izraziti solidarnost z žrtvami.
- Posvetovanje z žrtvami o tem, ali želijo, da se o incidentih obvešča javnost.

Dodatni viri

- ▶ De Greef, A., & Grossthal, K. (Eds.). (2020). *Safe To Be: Handbook. Safe To Be by Speak Out project consortium*. <https://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/speakout-handbook.pdf>

Ozaveščanje

Opis problema

Ozaveščanje pomeni, da se ljudje zavedajo – v tem primeru – zločinov iz sovraštva in da to vprašanje postane vidnejše v družbi.⁶² Ozaveščanje o zločinih iz sovraštva je lahko zahtevno, vendar je ključno za spodbujanje bolj vključujoče in pravične družbe, v kateri lahko vsi varno živijo in uveljavljajo svoje pravice, v kateri ljudje zaupajo kazensko-pravnemu sistemu in zato prijavljajo zločine iz sovraštva, storilci_ke pa so kaznovani_e.

Omejitve ali nezadostni viri (tj. financiranje na podlagi kratkoročnih projektov) lahko okrnijo dejavnosti in kampanje za ozaveščanje v njihovem dosegu, učinkih in trajnosti. Izmenjava osebnih zgodb žrtev zločinov iz sovraštva lahko opolnomoči druge žrtve, da se oglasijo in ukrepajo, vendar je treba upoštevati **privolitev žrtev, zasebnost, varnost in čustveni vpliv** takega pripovedovanja zgodb. Biti žrtev postavlja posameznika_co v občutljiv in ranljiv položaj, zato je treba vzpostaviti ustrezno ravnovesje med zaščito žrtve pred nadaljnjo travmatizacijo, stigmatizacijo ter ciljem izobraževanja in ozaveščanja. Pri dejavnostih ozaveščanja, kot so kampanje, je treba upoštevati tudi to, **da se ne ohranjajo in krepijo stereotipi o nekaterih skupnostih**. Druge oblike izzivov vključujejo **odpor ali nasprotovanje kulturno ali politično občutljivim vprašanjem**, kot so zločini iz sovraštva. S tem se lahko cilj in **sporočilo določene kampanje za ozaveščanje namerno napačno razlagata in predstavljata**.

⁶² Want to know how to raise awareness?. Youth Do It. <https://www.youthdoit.org/themes/awareness-raising>

Ne glede na vse omenjene izzive je ozaveščanje izjemno pomembno. Za reševanje nekaterih izzivov je treba v fazi načrtovanja skrbno preučiti kampanje in druge dejavnosti ozaveščanja. Ključno je, da se **določi njihov cilj z merljivimi kazalniki uspeha**. Za uresničitev izobraževalnih namenov morajo kampanje in dejavnosti ozaveščanja **temeljiti na natančnih in izčrpnih informacijah**. Te lahko vključujejo znanstvene ugotovitve, statistične podatke o zločinih iz sovraštva in/ali – ob sodelovanju žrtev zločinov iz sovraštva – osebne zgodbe ali razprave v fokusnih skupinah. Na podlagi obstoječih oblik sodelovanja se lahko **zadevni_e deležniki_ce vključijo** v oblikovanje in izvajanje vsestranske kampanje ali dejavnosti za ozaveščanje, pri čemer se opirajo na različna spoznanja in vire znanja. Poleg tega je treba zagotoviti **enostavna, lahko razumljiva, kulturno občutljiva in prilagojena sporočila, v izogib** napačni razlagi in/ali napačni interpretaciji kampanje. V skladu s tem **je treba zagotoviti varnost in zaščito žrtev**, vključenih v kampanjo ozaveščanja, da se preprečita ponovna viktimizacija in stigmatizacija. Vzpostavljen mora biti **načrt kriznega upravljanja**, ki omogoča pravočasno obvladovanje morebitnih povratnih ukrepov proti udeležencem_kam kampanje.

Vodilna dobra praksa

V okviru projekta z naslovom »Imenuj to sovraštvo: Ozaveščanje o zločinih iz sovraštva, usmerjenih proti skupnosti LGBT«⁶³ je društvo Háttér iz Madžarske izvajalo **kampanjo »Bodi glasnejši_a od sovraštva«**.⁶⁴ Koncept kampanje izhaja iz dejstva, da se zločini iz sovraštva običajno dogajajo na javnih prostorih. Kljub temu lahko ti primeri ostanejo prikriti, saj se žrtve bojijo prijaviti incidente, očitvidci_ke pa se lahko pogosto izogibajo takim incidentom, storjenim zaradi osebnih okoliščin žrtve, ali jih ignorirajo. Kampanja je poleg tega opozorila na pozno posredovanje podatkov v zvezi s prijavo zločinov iz sovraštva, saj žrtve morda menijo, da

⁶³ *Call It Hate*. (4.4.2018). Háttér Society. <https://en.hatter.hu/what-we-do/legal-aid/projects/call-it-hate>

⁶⁴ *Legyélhangosabb a gyűlöletnél!*. <https://hangosabbagyuloletnel.hu/>

»nima smisla iti k pristojnim organom«. Glavna ideja kampanje je bila spodbuditi žrtve, da si upajo spregovoriti o svojih zgodbah, saj se drugače spremembe ne morejo začeti. Namen te kampanje je bil boj proti zločinom iz sovraštva z razkrivanjem primerov – zlasti primerov LGBTIQ – ki lahko ostanejo skriti pred organi in organizacijami civilne družbe. Na spletnem mestu kampanje je bil poleg tega pojasnjen pojem zločinov iz sovraštva, navedeni so bili primeri zločinov iz sovraštva, podatki o zločinih iz sovraštva ter splošne informacije o postopku prijave in pravni pomoči, ki je na voljo pri društvu Háttér.

V tej kampanji je bilo uporabljeno več orodij, na primer sporočila s šablonami, ki jih je mogoče oprati (npr. »To je kraj zločina«), na ulicah Budimpešte. To je bilo ponovljeno na pločnikih drugih lokacij, kjer so se v preteklosti zgodili zločini iz sovraštva. Aktivisti_ke so razdeljevali letake »Bili ste na kraju zločina« s kodo QR. S tem so bili tisti_e, ki so sodelovali_e z aktivisti_kami – ali tisti_e, ki so bili_e na teh lokacijah in prejeli_e geografsko usmerjen oglas na družbenih medijih –, »nagovorjeni_e«, da se z nespletnega prostora preselijo na spletno platformo in povežejo ta dva prostora. Na spletu je klepetalni robot predstavil zgodbo o storjenem zločinu iz sovraštva, povezanem z izbrano temo. Uporabnike_ce je spraševal, kaj bi storili_e, če bi bili_e na kraju dogodka, jih poučil o tem, kaj je priporočljivo storiti v takih primerih – kot žrtev ali priča, jih obvestil, kam se lahko žrtve obrnejo po pomoč, in jih ob koncu pogovora usmeril na spletno mesto kampanje. Ta klepetalni robot je dosegel 4300 posameznih uporabnikov_c.

Začetek »ulične kampanje s šablonami« je bil povezan s Parado ponosa v Budimpešti, saj so mediji v tem obdobju še posebej osredotočeni na vprašanja LGBTIQ. Poleg tega se je na tej Paradi ponosa – podobno kot v prejšnjih letih – zgodil incident iz sovraštva. Društvo Háttér je na kraju dogodka organiziralo tiskovno konferenco, ki jo je med drugim v večernih poročilih predvajal eden od glavnih komercialnih televizijskih kanalov. Tako so s tiskovno konferenco dosegli 545.000 ljudi. Poleg podrobnosti o primeru, ki se je zgodil, so predstavniki_ce društva Háttér govorili o rezultatih raziskave v okviru projekta »Imenuj to sovraštvo«.

Kar zadeva spletni prostor, je bilo v okviru kampanje na voljo že omenjeno spletno mesto »Bodi glasnejši_a od sovraštva«, na katerem so se lahko

oglasile žrtve zločinov iz sovraštva in »razkrile tiste zgodbe, ki so bile globoko zakopane v njih«. Prikaz osebnih zgodb je tudi poudaril, koliko primerov ni zajetih v madžarskih statističnih podatkih o zločinih iz sovraštva, saj morda niso bili prijavljeni. Spletno mesto je žrtvam omogočilo, da svoje zgodbe delijo anonimno. Cilj je bil spodbuditi druge, da spregovorijo, destigmatizirati žrtve zločinov iz sovraštva in poudariti pomen prijave zločinov iz sovraštva. Spletno mesto je vsebovalo tudi izobraževalne vire. Ta kampanja se je prav tako opirala na pomoč vplivnežev_ic LGBTIQ, ki so bili_e povabljeni_e k delitvi svojih osebnih zgodb in spodbujanju drugih, da to storijo na omenjenem spletnem mestu in prijavijo zločine iz sovraštva. Promovirali_e so tudi storitve pravne in psihosocialne podpore društva Háttér. Skupaj je bilo zabeleženih 210.000 ogledov. V okviru kampanje so bile posebej oblikovanečasne tetovaže, ki so jih delili_e po vsej Madžarski. Ljudi so spodbujali_e, naj se »tetovirajo« in slike delijo na družbenih omrežjih s ključnikom #hangosabbagyűlöletnél (#glasnejšiodsovrastva).

Če se vrnemo v nespletni prostor, je bil med kampanjo izveden družbeni poskus, ki je bil prikrit kot avdicija za oglas. Sodelovali sta dve osebi z vnaprej določeno vlogo: moški z mavričnim znakom na srajci in druga oseba v vlogi homofobnega človeka. Med njima je prišlo do konflikta in homofobni moški je začel žaliti – domnevno – homoseksualnega moškega, najprej le verbalno, nato pa se je to stopnjevalo do fizične ravni. Cilj organizatorjev_k je bil zbrati odzive udeležencev_k. Po tem prizoru je sledil pogovor organozatojev_k z udeleženci_kami, da bi izrazili_e svoja čustva, pojasnili_e svoj odziv na prepir in delili_e svoja razmišljanja ali prejšnje izkušnje o zločinih iz sovraštva.

Nasveti in priporočila

- Poznati je treba svojo ciljno skupino in ustrezno prilagoditi svoje sporočilo.
- Upoštevati je treba kompleksnost zločinov iz sovraštva in presečne/intersekcionalne identitete žrtev.
- Uporabiti različna orodja (tiskani letaki, družbeni mediji, javni dogodki, izobraževalni programi itd.) in pri tem upoštevati ciljne skupine.
- Pripovedovanje zgodb je močno orodje za ozaveščanje, deljene osebne zgodbe ali pričevanja pa so še posebej koristni, saj lahko okrepijo solidarnost, žrtve ali očividci_ke pa so zaradi njih bolj nagnjeni_e k prijavi.
- Interaktivne dejavnosti lahko ljudi bolj pritegnejo h kampanjam za ozaveščanje.

Dodatni viri

- ▶ *10 keys to effectively communicating human rights—2022 Edition*. (13. 4.2022). European Union Agency for Fundamental Rights. <http://fra.europa.eu/en/publication/2022/10-keys-effectively-communicating-human-rights-2022-edition>
- ▶ Framing Equality Toolkit | ILGA-Europe. (21.11.2017). <https://www.ilga-europe.org/report/framing-equality-toolkit/>

Dokumentiranje

Opis problema

Sklep št. 9/2009 Ministrskega sveta OVSE izrecno poziva države, naj »[z]birajo, vzdržujejo in objavljajo zanesljive in dovolj podrobne podatke in statistike o zločinih iz sovraštva in nasilnih oblikah nestrpnosti, vključno s številom primerov, ki so bili prijavljeni organom pregona, številom preganjanih oseb in izrečenimi kaznimi«. ⁶⁵ Pomanjkanje celovitih in natančnih podatkov o zločinih iz sovraštva spodkopava vsa prizadevanja za učinkovito reševanje tega problema. Vsak nacionalni sistem za **sistematično zbiranje podatkov o zločinih iz sovraštva** se mora začeti z določitvijo ustreznih kaznivih dejanj, ki jih vsebuje kazenska zakonodaja: nekatere države imajo eno posebno določbo o zločinih iz sovraštva, medtem ko druge obravnavajo sovražni ali pristranski motiv oz. diskriminatorni nagib v več kazenskih določbah, kar otežuje evidentiranje incidentov iz sovraštva. Vendar je pomembno, da se zbiranje podatkov omeji na kazniva dejanja, ki izrecno vsebujejo sovražni motiv kot sestavni element kaznivega dejanja, da se zagotovi mednarodna primerljivost. Seznam kaznivih dejanj mora vključevati vsaj vse tiste motive/predsodke, ki so izrecno navedeni v kazenskem pravu, po možnosti dodatno razdeljene na posebne zaščitene osebne okoliščine, tj. namesto verskega sovraštva je treba pri zbiranju podatkov navesti prizadeto

⁶⁵ Decision No. 9/09 Combating Hate Crimes, (2009). point 1. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>

versko skupnost (npr. antisemitska ali islamofobna kazniva dejanja).⁶⁶ Z vidika interseksionalnosti je izredno pomembno, da se lahko pri vsakem primeru označi več kot ena zaščitena osebna okoliščina in da sistem omogoča identifikacijo interseksionalnih primerov. Ker se podatki zbirajo za statistične namene, se zakoni o varstvu podatkov ne morejo uporabljati za izogibanje zbiranju razčlenjenih podatkov o diskriminatornih nagibih storilcev_k.

V pravosodnem sistemu in zunaj njega je veliko akterjev, ki prihajajo v stik z zločini iz sovraštva ali žrtvami zločinov iz sovraštva, zato je **nacionalna koordinacijska struktura za zbiranje podatkov** bistvenega pomena. Če je zbiranje podatkov omejeno le na število prijavljenih primerov zločinov iz sovraštva, število obtožnic, ki zadevajo zločine iz sovraštva, ali število obsodb za zločine iz sovraštva, bo celotna slika izkrivljena. Podatki se beležijo od začetka postopka, sistem, razvit za dokumentiranje incidentov, motiviranih s predsodki, pa omogoča spremljanje primera skozi celoten postopek, tj. od prijave organom pregona do odločitve sodišča (če ta obstaja). Dokumentiranje zločinov iz sovraštva pa ne sme biti omejeno na uradne postopke: žrtve se pogosto ne oglasijo in kaznivega dejanja ne prijavijo policiji. Brez pridobivanja podatkov organizacij civilne družbe, ki podpirajo žrtve zločinov iz sovraštva, ni mogoče natančno oceniti in izmeriti razširjenosti incidentov, motiviranih s predsodki.

Zbiranje podatkov in dokumentiranje zločinov iz sovraštva je nujno za: razumevanje razširjenosti in narave zločinov iz sovraštva;

- vzpostavitev in vzdrževanje sistema za podporo žrtvam, ki je dostopen vsem in ki zagotavlja odzive prilagojene potrebam žrtev zločinov iz sovraštva;
- merjenje učinkovitosti odzivov na zločine iz sovraštva;
- povečanje preventivnih prizadevanj;
- zagotavljanje zanesljivih podatkov zakonodajnim organom in ob-

⁶⁶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2014). *Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms: A Practical Guide*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). p. 42. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/124533.pdf>

likovalcem_kam politik ter

- oblikovanje nabora z dokazi podprtih informacij, ki jih je mogoče posredovati širši javnosti.

Poleg zbiranja podatkov je pomembno tudi, **da so ti javno dostopni**. V idealnem primeru je to mogoče tako, da so neobdelani podatki na voljo za prenos in analizo ter da se v rednih časovnih presledkih (na primer letno) objavljajo poročila, ki presegajo številčne podatke ter opredeljujejo dolgoročne trende in novosti.

Vodilna dobra praksa

Grška **Mreža za beleženje rasističnega nasilja** (RVRN) je bila ustanovljena na pobudo Grške nacionalne komisije za človekove pravice in Urada visokega komisarja Združenih narodov za begunce v Grčiji leta 2011.⁶⁷ Trenutno jo sestavlja 52 organizacij civilne družbe, ki ponujajo medicinske, socialnovarstvene, pravne in psihološke storitve ter prihajajo v stik z žrtvami nasilja, motiviranega s predsodki, ali drugih nasilnih napadov, ki so posledica sovraštva. Ustanovitev RVRN je bila posledica odsotnosti uradnega sistema za evidentiranje zločinov iz sovraštva in incidentov, motiviranih s predsodki, ter potrebe po povezovanju različnih organizacij, ki pomagajo žrtvam zločinov iz sovraštva.

Ključne naloge RVRN so naslednje:

- beleženje incidentov, ki so motivirani s predsodki;
- dokumentiranje kvalitativnih in kvantitativnih trendov nasilja iz sovraštva v Grčiji;
- ugotavljanje pomanjkljivosti v sistemu podpore žrtvam;
- priprava in predložitev priporočil grškemu organom za zagotovitev skladnosti z domačim in mednarodnim pravom;
- ozaveščanje in

⁶⁷ RVRN.org. <https://rvrn.org/en/>

- izvajanje usposabljanja za javne organe in organizacije civilne družbe o zločinih iz sovraštva.

RVRN sistematično beleži primere nasilja iz diskriminatornih nagibov; incidenti se beležijo anonimno, žrtve zločinov iz sovraštva pridejo v stik z eno od sodelujočih organizacij in od nje prejmejo pomoč. Od ustanovitve je mreža RVRN objavila 11 letnih poročil⁶⁸, organizirala številne javne dogodke in spodbujala obveščanje o problematiki zločinov iz sovraštva. Letna poročila vsebujejo podrobnosti o profilu žrtev z navedbo njihovih osebnih okoliščin, profilu storilk_cev (njihov poklic ali pripadnost ekstremističnim skupinam), trendih, ki jih kaže število prijavljenih primerov, in temeljnih vzrokih zločinov iz sovraštva. Letna poročila so neprecenljiva zbirka podatkov, ki so bistvenega pomena za razumevanje in evidentiranje zločinov iz sovraštva ter za opredelitev ustreznih ukrepov za njihovo učinkovito preprečevanje. Statistični podatki, ki jih pripravlja RVRN, presegajo uradne evidence o zločinih iz sovraštva, saj zajemajo tudi poročila organizacij civilne družbe, kadar se žrtev – zaradi strahu pred maščevanjem – ni oglasila in organom uradno prijavila incidenta, ki ga je doživela.

RVRN prav tako omogoča sodelovanje z ustreznimi pooblastili v boju proti zločinom iz sovraštva in sodeluje v Nacionalnem svetu za boj proti rasizmu in nestrpnosti.

Podobni primeri dobrih praks

Fundacija Sekretariat za Rome_inje – FSG (Fundación Secretariado Gitano – **FSG**) v svojem letnem poročilu beleži zločine iz sovraštva proti Romom_injam in primere diskriminacije. Podobno organizacija **SOS Rasizem** objavlja letna poročila o rasistično motiviranih incidentih in zločinih iz sovraštva: primerjalni podatki omogočajo ugotavljanje trendov, sklepanje o naravi pojava, profilu žrtev in storilcev_k ter temeljnih vzrokih

⁶⁸ Poročila so dostopna na: Reports Archives. (26.5.2022). *RVRN.org*. <https://rvrn.org/en/category/reports/>

za neprijavljanje. **Delovna skupina proti zločinom iz sovraštva** ima spletno zbirko podatkov o primerih zločinov iz sovraštva, ki temelji na spisih organizacij članic, pregledovanju zbirk podatkov o sodnih odločitvah in sporočilih za javnost policije, tožilstva in sodišč ter na poročilih medijev. Poleg podatkov o samih incidentih se beležijo tudi podatki o kazenskih postopkih (vključno s pravno kvalifikacijo in procesnimi napakami).

Nasveti in priporočila

- Vzpostavitev sistema, ki bo omogočal zbiranje podatkov o zločinih iz sovraštva od trenutka, ko so ti zabeleženi v kazenskoprnem sistemu.
- Spremljanje primera od prijave do odločitve sodišča, po potrebi vzpostavitev medsektorskega sodelovanja med organi kazenskega pravosodja.
- Pridobitev podatkov od organizacij civilne družbe za celovito opredelitev razširjenosti kaznivih dejanj iz sovraštva.

Dodatni viri

- ▶ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2014). *Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms: A Practical Guide*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/124533.pdf>

CounterHate

Improving the assistance of victims of hate crimes through a victim-centered and intersectional approach